

Senioři a Univerzita třetího věku

Lenka Vymětalíková

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka VYMĚTALÍKOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Téma práce: **Senioři a Univerzita třetího věku**

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek.
Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru.
Provedení výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu.
Přijetí odpovídajících závěrů.
Doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAŠKOVCOVÁ, H. Fenomén stáří. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-158-2.

KLEVETOVÁ, D. Motivační prvky při práci se seniory. Praha: Grada, 2008.

ISBN 978-80-247-2169-9.

KŘIVOHLAVÝ, J. Psychologie moudrosti. Praha: Grada, 2008.

ISBN 978-80-247-2362-4.

KŘIVOHLAVÝ, J. Psychologie smysluplnosti existence. Praha: Grada, 2006.

ISBN 80-247-1370-5.

ŘÍČAN, P. Cesta životem. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178- 829-5.

STUART -- HAMILTON, I. Psychologie stárnutí. Praha: Portál, 1999.

ISBN 80-7178-274-2.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie II.: Dospělost a stáří. Praha: Karolinum, 2007.

ISBN 978-80-246-1318-5.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Helena Řeháčková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

13. února 2009

Termín odevzdání bakalářské práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 13. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 21.4. 09

.....
Vymítalíkova

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přiměřeně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je nahlédnout do života seniorů studujících na Univerzitě třetího věku na UTB ve Zlíně z trochu jiné perspektivy než doposud, a to pomocí srovnání jejich životních hodnot s životními hodnotami seniorů, kteří nestudují. Výsledky výzkumu by měly pomoci vytvořit nové obory nebo jen zdokonalit obory současné. Teoretická část této práce je zaměřena na obecnou problematiku procesu stáří, hodnotového systému seniorů, na možnosti vzdělávání seniorů a na Univerzity třetího věku. Praktická část práce obsahuje výzkum provedený dotazníkovým šetřením a jeho rozbor, který srovnává životní hodnoty studujících a nestudujících seniorů. V závěru navrhuji možnosti, jak poznatky z výzkumu využít v praxi na Univerzitě třetího věku na UTB ve Zlíně.

Klíčová slova: senior, hodnotový systém, vzdělávání seniorů, Univerzita třetího věku,

ABSTRACT

The aim of this bachelor thesis is to look into the life of older people studying at the University of the Third Age at TBU in Zlín of a little different perspective than before, by comparing their life values with the values of life of seniors, who don't study. Research results should help to create new fields or current disciplines to improve. The theoretical part of this work is focused on general issues of aging process, value system seniors, education for the elderly and the University of the Third Age. Practical work includes research conducted questionnaire survey and analysis, which compares the life value of senior students and seniors, who don't study. In conclusion, I suggest the possibility how to use knowledge from research into practice at the University of the Third Age at the TBU in Zlín.

Keywords: senior, value system, education of senior citizens, University of the Third Age,

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat Mgr. Heleně Řeháčkové za odborné vedení a praktické připomínky při psaní této práce. Také bych chtěla poděkovat Ing. Bc. Jarmile Hřebíčkové za ochotu a pomoc při realizaci mého výzkumu.

Motto:

„Stáří je nádherné, pokud jsme se neodnaučili začínat.“

BUBER

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 STÁŘÍ A PROCES STÁRNUTÍ	12
1.1 KATEGORIZACE STÁŘÍ	12
1.2 ZMĚNY V PROCESU STÁRNUTÍ.....	13
1.2.1 Fyzické změny.....	13
1.2.2 Psychické změny	15
1.3 CHOROBY VE STÁŘÍ	17
1.3.1 Choroby postihující psychiku člověka	17
1.3.2 Choroby postihující fyzickou stránku člověka	19
2 HODNOTOVÝ SYSTÉM SENIORŮ	21
2.1 OBECNÁ ROVINA HODNOTOVÉHO SYSTÉMU.....	21
2.2 SENIOŘI A JEJICH HODNOTY	21
3 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	25
3.1 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ JAKO SOUČÁST CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	25
3.2 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ V POSTPRODUKTIVNÍM VĚKU ČLOVĚKA.....	26
4 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU	28
4.1 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU V ČR	28
4.1.1 Asociace Univerzit třetího věku ČR.....	29
4.2 UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU NA UTB VE ZLÍNĚ	29
4.2.1 Historie U3V na UTB a vývoj do r. 2009	30
4.2.2 Metody a formy výuky U3V na UTB.....	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
5 VÝZKUM	33
5.1 CÍL VÝZKUMU	33
5.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	33
5.3 PROMĚNNÉ	33
5.4 METODY VÝZKUMU	35
5.4.1 Výzkumný vzorek	35
5.4.2 Dotazník	40
5.4.3 Metoda zpracování dat	41
5.5 ANALÝZA DAT	42
5.6 INTERPRETACE A SHRNUÍ VÝSLEDKŮ	66
5.7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	70
ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	74
SEZNAM GRAFŮ	75
SEZNAM TABULEK.....	77
SEZNAM PŘÍLOH.....	78

ÚVOD

V některých kulturách a zemích je stáří považováno za vrchol moudrosti a úcty. Starý člověk je zde chápán jako někdo, kdo prošel dlouhou cestu životem, zažil mnohé radosti i strasti a nyní je pro ty mladší zdrojem zkušeností a moudrosti, ze které by se měli poučit a čerpat. Naše kultura se na stáří dívá jinak. Bez nadsázky by se dalo říci, že stáří je zde považováno za nemoc, které se každý bojí, na kterou se zoufale hledá lék a o kterou rozhodně nikdo nestojí. Žijeme v materialistickém světě, kde se každý honí za penězi, zábavou a kariérou, ve světě plném počítačů, internetu, mobilů a digitálních přístrojů, ve světě řídicí se hesly „žij a užij!“ a „mládí vpřed!“ - tedy ve světě, kde stáří není vítáno ani uctíváno. Jak se asi cítí starý člověk, jehož život v této době nemá perspektivu? Jak mu asi je, když nad jeho „zastaralými“ názory každý mávne rukou, či se jen shovívavě usměje?

Život starého člověka v 21. století rozhodně není jednoduchý. Každý den se musí vyrovnávat s novými skutečnostmi, ať už se jedná o používání mobilního telefonu nebo jen vážení zeleniny na digitální váze v supermarketu. Jsou zde ale tací, kteří se těmto věcem postavili čelem a rozhodli se nezaostávat za mladšími. Jsou to lidé, kteří neztrácí elán ani zvědavost a život je pro ně výzvou i v důchodovém věku. Řeč je o studentech Univerzity třetího věku. Měla jsem tu možnost strávit s nimi jednu přednášku a jejich nadšení ze získávání nových poznatků mi bralo dech. Když vidíte starší důstojné dámy brebentit v lavicích jak mladé školačky, máte pocit, že jste mezi studenty svého věku a o tom to právě má být. Myslím si, že Univerzita třetího věku má nejen dávat poznatky, ale také sblížovat mladší generaci s tou starší...

Vždycky jsem tíhla k starším lidem, protože se mi líbilo, jak mluvili a bavilo mě poslouchat jejich životní příběhy a rady do života. Právě proto jsem se rozhodla ve své bakalářské práci zaměřit na život seniorů a jejich vztah k Univerzitě třetího věku. Rozhodla jsem se hledat rozdíly mezi studujícími seniory s jejich vrstevníky, kteří Univerzitu třetího věku nenavštěvují a zaměřila jsem se na oblast životních hodnot.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ A PROCES STÁRNUTÍ

Stáří neboli *senium* lze definovat jako období života spojené s příznaky stárnutí, je to život po šedesátce (Ort, 2004). Stářím a stárnutím se zabývá několik vědních disciplín. Pro nás je důležitá především *geriatrie*, což je „lékařský obor zaměřený na nemoci stáří, nauka o chorobách, léčbě a prevenci chorob starých lidí“ (Ort, 2004, s. 95). Dále je to *gerontologie*, která je definována jako „věda o stárnutí, nauka o stárnutí organismu a o problémech stáří...“ (Ort, 2004, s. 95). A nesmíme zapomenout hlavně na gerontopedagogiku, jež je „do budoucna důležitá vědní disciplína zabývající se výchovou a vzděláváním ke stáří a ve stáří“ (Ort, 2004, s. 96). Gerontopedagogika učí staré lidi aktivnímu životu a podporuje je v celoživotním vzdělávání např. v rámci Univerzity třetího věku (dále jen U3V).

Stáří je jev, který se objevil až v moderní době, a to především v západních zemích. Teprve v posledních sto letech se dá o stáří hovořit jako o běžné záležitosti, protože dříve se vysokého věku dožil jen málokdo - např. v 17. století se věkové hranice 65 let dožilo jen jedno procento populace. Stárnutí je způsobeno zkvalitněním zdravotnické péče, menší úmrtností kojenců a také zlepšením životního stylu v rané dospělosti. V dnešní době neexistuje jediné spolehlivé měřítko pro určení, kdy začíná stáří. Mnoho gerontologů se shoduje, že počátek stáří je možno datovat mezi 60. a 65. rokem života, protože v tomto věku jsou již dobře vidět úpady v řadě fyzických i psychických procesů (Stuart-Hamilton, 1999).

Existuje několik označení pro starého člověka a právě kvůli slovu „starý“, které má pro mnohé hanlivý nádech, se používají spíše odbornější názvy jako je např. „geront“ (pojem z dob staré řecké historie určený členům Rady starších ve Spartě, tzv. „gerusie“), které mělo nahradit eufemismy „dříve narození“ nebo „přestárlí“ (Ort, 2004). V dnešní době se ale nejčastěji používá pojem „senior“ (odvozené slova *senium*), které má nahradit především pojem „důchodce“. Toto označení je totiž mnohými bráno jako nedůstojné a nepřesné (důkazem je např. přejmenování domovů důchodců na domovy pro seniory).

1.1 Kategorizace stáří

Stáří (*senium*), je jedna z konečných etap lidského života, která podle organizace WHO začíná 65. rokem života. Mnozí odborníci tuto etapu dále dělí na jednotlivé úseky - období, které však nejsou jednotné v časovém vymezení (ani v názvech) a liší se v závislosti na daném autorovi. Např. Musil (2006) stáří rozděluje takto:

- **Praesenum** – 60.-75. rok
- **Kmetství** – nad 75 let
- **Patriarchální věk** – nad 90 let, vysoké stáří pojmenoval český filozof K.F.Hyna obdobím „šedověkosti“
- **Období umírání, smrt.**

Vágnerová (2000) zvolila jednodušší variantu pro dělení stáří a udává pouze dvě období:

- **Období raného stáří** – 60-75 let
- **Období pravého stáří** – 75 let a více.

Dále se v kategorizaci stáří hovoří o **třetím věku**, který Stuart-Hamilton (1999) charakterizuje jako aktivní a nezávislý život ve stáří, na něhož navazuje **čtvrtý věk** chápaný jako období, kdy člověk při zajišťování základních potřeb již potřebuje pomoc druhého. Vágnerová (2007) třetí věk ztotožňuje s obdobím raného stáří a čtvrtý věk se stářím pravým.

1.2 Změny v procesu stárnutí

Proces stárnutí je u každého člověka individuálně variabilní a může za to mnoho faktorů, které ovlivňující lidský život. Podle Vágnerové (2007) závisí především na interakci dědičných dispozic a důsledků různých vnějších (exogenních) vlivů, které na člověka během jeho života působí. V období raného stáří (60 -75 let) se začínají projevovat změny (většinou negativní) dané stárnutím, které ještě nemusí být tak velké, aby omezovaly člověka v jeho aktivním a nezávislém životě. V období pravého stáří (75 let a více) se tyto změny však začínají projevovat ve větším měřítku a zasahují také větší počet seniorů a mohou již člověka zcela vyřadit z běžného života.

1.2.1 Fyzické změny

Tělesná involuce (zanikání, omezení) je po 60. roku života rychlejší než dříve. Jak léta přibývají, obtížněji dokážeme rozlišit, které změny jsou přímým nebo nepřímým následkem nemoci, či jen přirozenou součástí procesu stárnutí. Např. už několikadenní ležení na lůžku zvětšuje u geronta křehkost kostí, vede k ochabnutí svalů atd. (Říčan, 2004).

Obraz stárnoucího těla není nijak povzbudivý. Tělesné tkáně ztrácejí svou původní elasticitu - pokožka a svaly již nejsou tak pružné. Na úrovni buněk dochází ke zhoršení výkonnos-

ti mitochondrií, ze kterých buňka získává energii pro svou činnost. Tyto jmenované změny mají ničivý účinek na fungování orgánové soustavy - např. vylučovací soustava zpomaluje svou činnost a rapidně klesá výkonnost při vylučování toxinů a dalších odpadních produktů z těla. Trávící soustava méně vstřebává živiny a dochází tak k úbytku svalové hmoty a síly u zbývajících svalů. Také dýchací soustava je stárnutím zasažena, nedokáže již přijmout tolik kyslíku jako dříve a srdce ztrácí svou sílu v důsledku zužování a snížené pružnosti tepen (Stuart-Hamilton, 1999). Dále klesá hmotnost kostry i vnitřních orgánů a mění se i tělesné proporce starého člověka - jeho postava se zmenšuje.

Dědičné dispozice

Jak uvádí Cristofalo, Berger a Thompson (In Vágnerová, 2007), v obecném měřítku lze říci, že každý člověk má ve své genetické výbavě naprogramovaný počátek i průběh stárnutí a pravděpodobnou délku života - jde o základ tzv. **primárního stárnutí**. Dědičnost je však pouze jeden z faktorů, které ovlivňují rychlost a kvalitu stárnutí. Samotná DNA (která je nositelem genetických informací) ovlivňuje proces stárnutí svými standardními funkcemi a také prostřednictvím mutací. Tento proces je tedy regulován díky DNA a jedná se o mechanismus tzv. *genetických hodin*, což znamená, že se v určitou dobu aktivují geny, které mají vliv na průběh stárnutí. Podle některých teorií existuje několik specifických genů, které ovládají proces stárnutí, pravděpodobnější ale je, že proces stárnutí závisí na interakci mnoha genů a vnějších vlivů.

Vnější faktory

I prostředí kolem nás ovlivňuje proces stárnutí a i na něm závisí, do jaké míry se člověk přiblíží své maximální délce života. Působení vnějších faktorů je nazýváno jako tzv. **sekundárně podmíněné stárnutí**. Výsledkem jejich působení je aktuální stav jedince, který může být horší, než jaký by měl být na základně genetických dispozic. Stárí je jedno z pozdních období života a tak je zřejmé, že se v tomto období projeví to, jakým způsobem byly prožity předešlá léta (Pacovský In Vágnerová, 2007).

Stárí samo o sobě není chorobným stavem, avšak každý člověk během svého života prodělá řadu nemocí, které pak ovlivňují jeho tělesné funkce a některé z těchto nemocí mohou mít chronický charakter – to pak vede k nashromáždění nepříznivých vlivů těchto chorob, a proto přibývá nemocných lidí. Starý člověk většinou trpí současně větším počtem nemocí, což je jev zvaný **polymorbidita** (Baštecký et al., Pacovský In Vágnerová, 2007).

1.2.2 Psychické změny

V období stáří se mění nejen fyzické funkce, ale i funkce psychické. Některé z těchto změn jsou biologicky podmíněné, jiné bývají důsledkem psychosociálních vlivů, většinou jde však o interakci obou těchto vlivů.

1) BIOLOGICKY PODMÍNĚNÉ ZMĚNY mají různý charakter:

a) **Změny, které jsou pouhým projevem stárnutí** (př. celková pomalost, obtíže v zapamatování atd.) jsou považovány za normální a přirozené

b) **Změny, které vyvolal nějaký chorobný proces**, a nejsou hodnoceny jako pouhý následek stárnutí. Rozlišit je bývá zejména na počátku dost obtížné (Vágnerová, 2000).

Proces stárnutí vede k různým změnám mozku, a to jak k **strukturálním**, tak i **funkčním**, které se projeví i v psychické oblasti. Hmotnost mozku klesá, tloušťka mozkové kůry se ztenčuje a zvyšuje se objem mozkových komor. Tyto změny, jako je např. úbytek mozkové kůry v oblasti čelních laloků, jsou považovány za příčinu zhoršení funkce tzv. **fluidní inteligence** (Koukolík In Vágnerová, 2000). Fluidní inteligenci popisuje Říčan (2008) jako do značné míry vrozenou a přirozenou bystrost při řešení logických problémů, která se vyvíjí při dozrávání lidského mozku (přibližně do 20. roku) a po čtyřicátém roce života výrazně klesá. Inteligence obsahuje ještě složku nazývanou **krystalická inteligence**, což je schopnost člověka uchovávat a používat naučené způsoby, kterými člověk řeší určité situace. Tato složka inteligence je trvalejší a lze ji v průběhu života rozvíjet (Papalia a Olds In Vágnerová, 2000)

Změny, které jsou důsledkem stárnutí, se často projevují zpomalením reakcí. Za příčinu tohoto zpomalení může být považována snížená produkce klíčových neurotransmiterů, které umožňují přenos nervových impulzů nebo také změna průtoku krve mozkovými cévami. Za těchto okolností není člověk schopen plně využívat všechny nové informace, které přicházejí, nedokáže je dostatečně rychle zpracovávat, a proto nemůže uvažovat o více věcech najednou. V důsledku toho je myšlení zpomalené a ochuzené (Vágnerová, 2000).

2) **PSYCHOSOCIÁLNĚ PODMÍNĚNÉ ZMĚNY** – Postupný pokles a zhoršení funkčních a adaptačních schopností, včetně inteligence, mohou ovlivňovat i různé psychosociální faktory:

- a) Změny psychických funkcí starého člověka mohou být ovlivňovány tzv. **kohortovou zkušeností** – což je obdobná sociální zkušenost lidí stejné generace, na které působily podobné sociokulturní vlivy. Tito lidé byli v průběhu svého života zatíženi stejnými makrosociálními traumaty a stresy apod.
- b) **Individuálně specifický životní styl** a různé návyky mohou ovlivňovat psychické změny v období stáří.
- c) Ke změnám psychiky mohou také přispívat různá očekávání a **postoje společnosti**, které nutí staré lidi k přijetí určitého modelu chování, k pasivitě, jejímž důsledkem je pak stagnace a úpadek kompetencí, které již přestaly být užívány (Vágnerová, 2000).

Podle Vágnerové (2007) probíhají psychické změny v těchto oblastech:

- **Proměna kognitivních funkcí**

Lidský mozek po 60. roce života ztrácí schopnost efektivně využívat svůj potenciál, který se s dalšími lety neustále snižuje. Někdy však může jít o projev choroby, které se špatně odlišují od přirozeného procesu stárnutí. Mezi významné změny patří celkové zpomalení poznávacích procesů a častější chybovost, která také vede k rychlejší unavitelnosti seniora. Dochází také ke zhoršování zrakových a sluchových funkcí, zhoršení pozornosti a její koncentrace, začínají se objevovat nedostatky paměťových funkcí a s nimi spojené obtíže v učení, které mají individuálně specifický ráz podmíněný dědičnými dispozicemi, aktuálním zdravím, zkušenostmi a postoji k duševní činnosti.

- **Proměna regulačních funkcí a motivace**

I když se jedná o typické změny probíhající v období stáří, často jim není věnována dostatečná pozornost. Jde především o zpomalení a oslabení regulačních funkcí v oblasti emocí a vůle. Tento faktor často vede ke snížené schopnosti adaptace a odolnosti k různým zátěžím, resp. schopnosti je zvládat. Zhoršení autoregulace může být jak z biologických, tak ze sociálních příčin. Co se týče emoční regulace, ta má u starých lidí spíše obranný charakter. Volní regulace bývá komplexnější a zranitelnější, jde o vědomou složku autoregulace a týká se aktivní a pasivní vůle. Rozhodování (aktivní vůle) bývá utlumeno, zato jeho realizace (pasivní vůle) a k ní potřebné schopnosti (trpělivost, stálost, vytrvalost) jsou posíleny.

- **Proměna emocionality**

Proměna emocionality probíhá v závislosti na konstelaci sociálních, psychických a somatických faktorů, které se ve svém působení nejen sčítají, ale také ovlivňují. Pokud není starý člověk nemocný, má dobré vztahy s rodinou, neřeší těžké finanční potíže, může být jeho život plný emoční pohody. Prožívání určitých emocí, ať už pozitivních či negativních je dáno typem temperamentu, jenž závisí na způsobu fungování CNS, který se ve stáří mění - snižuje se funkčnost podkorových center a v rámci kompenzace se zvětšuje aktivita mozkové kůry a díky tomu starší lidé dokážou více kontrolovat své emoční reakce. Ve stáří dochází ke dvou protichůdným změnám v této oblasti: je to celkové **zklidnění** a zpomalení (které se neprojevuje jen v emoční rovině, ale i v jiných oblastech psychiky), na druhé straně se ale zvyšuje **dráždivost**, kdy narůstá citová labilita a snižuje se odolnost k zátěži.

- **Změny osobnostních vlastností**

V průběhu stárnutí může dojít ke změnám některých osobnostních vlastností, což bývá způsobeno biologickými, ale i sociálními faktory. Tyto proměny mohou mít charakter **zdůraznění** některých vlastností (např. má-li někdo v mládí sklon k neurotismu, ve stáří může dojít k jeho zhoršení), nebo také rozvoj nových projevů, které se v mladším věku neobjevily. Tyto změny přicházejí pozvolna a ve většině případů nejsou příliš nápadné.

1.3 Choroby ve stáří

1.3.1 Choroby postihující psychiku člověka

Starý člověk je ve větší míře ohrožen různými chorobnými změnami, které se mohou projevit i v oblasti psychiky, těmi nejčastějšími jsou:

- a) **Arteriosklerotické změny** (kornatění tepen) – jde o běžný problém stáří, který postihuje 90 % lidí starších 75 let (Pacovský In Vágnerová, 2000). Nejčastějšími projevy jsou změny emočního prožívání, vysoká unavitelnost, zhoršování paměti a koncentrace pozornosti. Staří lidé jsou pak citlivější ke všem zátěžím, obtížně se rozhodují, odmítají změny a v důsledku toho jsou více úzkostní a depresivní. Některé změny mívají i sociálně nepříznivé důsledky – zvýšená dráždivost, převaha mrzuté nálady, skleslost a situaci nepřiměřené. Pokud se stav nemocného zhoršuje, je zde větší riziko mozkové cévní příhody. Někdy může dojít až k vaskulární demenci (Vágnerová, 2000).

- b) **Demence** – podle Vágnerové (2007) je její nejčastější příčinou *Azheimerova neurodegenerativní choroba*, o něco méně častá je *demence vaskulárního typu*. Výše zmiňovaná autorka dále uvádí symptomy, kterými se demence projevuje:
- Prvním varujícím signálem začínající demence je **nápadnější zhoršení paměti**. Postupem času může dojít k tak velké poruše paměťových funkcí, že člověk není schopen vybavit ani staré a dostatečně zafixované informace. V důsledku toho je člověk naprosto dezorientován i ve známém prostředí, nepoznává své okolí, ani lidi kolem sebe, někdy si nepamatuje ani kdo je on sám, a tak ztrácí svoji identitu.
 - Dalším typickým projevem zhoršující se demence je **ztracená schopnost logicky uvažovat**, a z toho pak vyplývá porucha soudnosti. S takovým člověkem se nelze standardním způsobem domluvit, nechápe logické argumenty, a tak je neakceptuje.
 - V rámci demence dochází k **osobnostním změnám, ke zhoršení kontroly emocí, sociálního chování a k redukci zájmů**. Emoční změny se objevují již na počátku nemoci a takto postižení lidé jsou citově nevyrovnaní, nepřiměřeně podráždění, ale mohou se u nich projevit i deprese a apatičnost. Postupem času dochází až ke zploštění emocí. Pod vlivem demence se mění osobnost takto postiženého člověka: může se stát nápadně sobeckým, obhroublým a bezohledným, i když takový nikdy nebyl. Někdy dochází k pudovému odbrzdění, např. v oblasti jídla či sexuality, a v důsledku toho se chování postiženého stává společensky nepřijatelné. Tak výrazná změna osobnosti je pro nejbližší členy rodiny značně traumatizující a je velice těžké nezměnit k němu vztah.
- c) **Neurotismus** – změny, různé ztráty a nezvládnutá zátěž vede k častějším projevům úzkosti, strachu a depresím u starých lidí (Vágnerová, 2000).
- d) **Zvýšená četnost dokonaných sebevražd** – jejich počet roste po 65. roce věku a výrazněji se zvyšuje po 75. roce. Staří lidé se obvykle dlouho na sebevraždu připravují. Důvodem k takovému jednání bývá nakupení negativních událostí a pocit ztráty jakékoliv přijatelné perspektivy (Vojtěchovský, Doněk, Doňková In Vágnerová, 2007).

Samozřejmě existuje mnoho dalších chorob, které mohou postihnout starého člověka, a často se jedná o nemoci, které bývají mylně označovány jako demence. Múhlpachr (2004)

uvádí, že existuje 5 skupin změn pacientova stavu často zaměňované s demencí, které sestavili Levy a McLouhglin. Jedná se o:

1. **Normální stárnutí** - benigní a maligní stařecká zapomnětlivost, porucha paměti ve vztahu k věku a poruchy dalších kognitivních funkcí
2. **Psychiatrické syndromy** – např. reverzibilní demence (pseudodemence – jedná se o depresivní onemocnění, které příznaky připomíná demenci), schizofrenie
3. **Delirium** - akutní a přechodná porucha, která zasahuje veškeré poznávací funkce a pozornost
4. **Amnestický syndrom** - důsledek závislosti na alkoholu, častěji však důsledek hypovitaminózy B1
5. **Onemocnění, u nichž je přechod do demence nejistý** - např. cévní mozkové příhody, Diogenův syndrom (charakteristický nápadným poklesem sociálního úrovně a chování – špína, nepořádek).

1.3.2 Choroby postihující fyzickou stránku člověka

Podle Kalvacha (In Múhlpachr, 2004) nejčastěji postihují současné seniory tyto poruchy:

- a) **Obstrukční choroba bronchopulmonální** (laicky rozedma plicní) - vede k dušnosti a vykašlávání hlenů, pokožka a sliznice má v důsledku nedokrvění modrofialovou barvu, dochází k otoku dolních končetin. Příčinou bývá obvykle kouření a hlavně chronické záněty průdušek, k nimž kouření vede.
- b) **Osteoartróza** - jde o postižení kloubní chrupavky a k ní přilehlé kosti, které se liší od přirozeného procesu stárnutí chrupavky. Příčinou může být vrozená dispozice, častější je ale přetěžování chrupavky a menší poranění kloubů.
- c) **Osteoporóza** - jde o úbytek hutnosti kostí a následkem toho je zde zvýšené riziko zlomenin. Častější je u žen a začíná v období klimakteria. Osteoporóza vede k typickým změnám postavy, jako je snížení výšky a nahrbení postavy. Je doprovázená bolestmi zad a kompresi (zmenšení objemu) obratlů.
- d) **Ateroskleróza** (kornatění tepen) - může se projevit jako ischemická choroba srdeční (př. infarkt myokardu) nebo může dojít k postižení mozkových tepen (mozková mrtvi-

ce, ochrnutí, závratě či poruchy svalového napětí známé jako parkinsonský syndrom atd.) a tepen dolních končetin, které mohou vést i k amputaci končetin.

- e) **Poruchy zraku a sluchu** - poruchy zraku (jako jsou postižení sítnice u cukrovky, zelený zákal, šedý oční zákal, degenerativní postižení žluté skvrny) často vedou až k úplné slepotě. Poruchy sluchu vznikají především z přemíry hluku (doprava, hudební produkce, výroba atd.).

2 HODNOTOVÝ SYSTÉM SENIORŮ

Hodnoty jsou důležitou součástí lidského života a jedná se o aktuální téma v současné společnosti. Je to velmi složitá problematika, kterou se zabývá několik vědních oborů. Pokuším se nastínit nejobecnější charakteristiku hodnot a hodnotového systému a následně pak jejich podobu u seniorské populace.

2.1 Obecná rovina hodnotového systému

Hodnotu je možné charakterizovat jako „subjektivní ocenění nebo míra důležitosti, kterou jedince přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem aj.“ (Průcha et al., 1998). Obor zabývající se definováním, systémem a hierarchizací hodnot se nazývá *axiologie* (ze slova „axia“ což znamená „hodnota“ či „důstojný“) nebo se jí také říká *timologie* (z řeckého slova „time“ znamenající „hodnocení“, „ctění“) - tyto dva termíny se ve vědeckém světě používají nejčastěji (Cakirpaloglu, 2004).

Podle toho, jak je která hodnota pro člověka důležitá, staví ji do pomyslného žebříčku hodnot, kde jí přiřazuje určité místo. Žebříček hodnot v odborné terminologii často nalezneme pod názvem **hodnotový systém**, který lze definovat jako „hierarchicky uspořádaný seznam hodnot, který odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období“ (Průcha et al., 1998). Všimněme si v této definici především časového určení „v určitém období“. Je důležité si uvědomit, že upřednostňování hodnot je proces, který trvá po celou dobu lidského života a málokterá hodnota si udrží své klíčové postavení po celou dobu životního cyklu člověka (Ort, 2004). K tomuto tvrzení se přiklání i Cakirpaloglu (2004), který tvrdí, že i když hodnoty patří mezi stabilnější prvky osobnosti, přece jen jejich trvání není absolutní a jejich změny a změny hodnotového systému jsou ovlivněny mnoha faktory jako je např. skupinová příslušnost, informovanost, vědomosti a personální činitelé.

2.2 Senioři a jejich hodnoty

V předcházejícím textu bylo řečeno, že hodnoty člověka a jejich důležitost se během života mění v závislosti na mnoha faktorech. Je důležité si taky uvědomit, že co člověk, to jiné hodnoty, názory, ideály - zkrátka hodnoty se nedají paušalizovat na celou společnost, je to individuální otázka každého z nás. Existují ale hodnoty, které jsou důležité pro nás pro

všechny. Podle Orta (2004) jsou tzv. „pravé hodnoty“ nadčasové a nadosobní. Mezi tyto hodnoty řadí např. **zdraví**, kterému patří jedno z nejvyšších pozic v hodnotovém žebříčku dnešní materialistické společnosti.

Výše zmiňovaný autor mluví také o tom, že senioři přikládají zdraví dvojnásobný význam, protože s přibývajícím věkem narůstají choroby a obtíže s nimi spojené. V souvislosti se zdravím senioři často udávají velkou důležitost hodnotě **nezávislosti** a **soběstačnosti**.

Z výzkumů hodnotových preferencí seniorů jasně vyplynulo, že v životě seniora vystupují dvě klíčové hodnoty - jde o **lidské vztahy** a již zmiňované **zdraví**. U starých lidí se mezilidské vztahy často zužují na pole rodiny, a právě proto je **rodina** v životě seniora velice důležitá a s rostoucím věkem má pro něj stále větší hodnotu (Ort, 2004). V tomto směru mluví Haškovcová (1989) o velmi silném poutu starého člověka k jeho vnoučatům, se kterými má stejnou pozici ve společnosti - dítě i starý člověk jsou závislí na ekonomicky činné vrstvě společnosti, a tak mezi nimi vzniká jakési spojenectví. Prarodiče se velmi rádi angažují ve výchově vnoučat a často se nabízejí, že je pohlídají, neboť mají pocit, že tak mohou být užiteční. Pro vnoučata je to naopak možnost, jak si vynahradit nevšimavost rodičů v důsledku jejich pracovní vytíženosti.

Velký posun v žebříčku hodnot zažívá i hodnota **práce** a **peněz**. Senioři s vysokými výdělyky v produktivním věku prožívají přechod do penzijního stáří velmi nepříjemně a cítí se být omezeni, protože se ještě stále cítí způsobilí k pracovním činnostem, za které dostávali dobře zapláceno a nyní se musí spokojit pouze s výměrem starobního důchodu (dříve nebyla možnost penzijního připojištění) jako zdroj měsíčního příjmu (Ort, 2004). V současnosti je práce hlavní osou našeho bytí, je to dominantní role v životě každého člověka. Od dětství se pomocí studia připravujeme na profesní kariéru, víme, že práce bude zahrnovat většinu našeho života a těžíme s vysokého společenského statusu pracujícího člověka. Každého, kdo odchází do důchodu, se zmocňuje strach, že ztratí svou pozici ve společnosti, že nebude mít jasně vymezenou roli, kterou měl ve svém zaměstnání. Stane se z něho bezejmenný důchodce, na jehož pracovní výsledky se brzy zapomene, protože ho nahradí jiní. Díky práci si člověk nachází svou roli a místo v životě a odchodem ze zaměstnání o tohle všechno najednou přichází (Haškovcová, 1989).

V životě každého seniora, který odešel z práce, získává dominantní vládu volný čas. Z toho důvodu se do popředí dostávají **koníčky** a **hobby**, na které měl jako pracující člověk málo

času a nyní se jim může plně věnovat. Způsob trávení volného času je samozřejmě individuální záležitostí, která se odvíjí od osobnosti, charakteru, bydliště, možnostech a potřebách člověka, nicméně i zde se průzkumy pokouší nalézt obecné zákonitosti, které by se daly použít na celou seniorskou populaci. Z toho hlediska můžeme aktivity seniorů rozdělit na pasivní způsoby trávení volného času a aktivní způsoby trávení volného času (Ort, 2004):

Pasivní způsoby trávení volného času seniorů:

- sledování TV, někde je televize neustále puštěná
- poslech rádia (zprávy, počasí, hudba), často jako kulisa
- čtení časopisů a novin, luštění křížovek, karty, stolní hry
- přehrávání videonahrávek, diapozitivů, prohlížení fotek a vzpomínání
- péče pouze o domácnost a o sebe, absence programu
- pouhé pasivní či formální přijímání různých návštěv (např. děti, vnoučata), ale bez společného provozování aktivit
- nakupování a spotřební chování
- žádná pohybová, tvůrčí či manuálně-pracovní aktivita, sedavý způsob života
- upřednostňování pohodlí a pouhé uspokojování základních biologických potřeb
- soužití se psem či kočkou (domácí mazlíčci)

Aktivní způsoby trávení volného času seniorů:

- sledování TV pouze výběrově (např. soutěže, pořady o přírodě apod.)
- návštěvy knihovny, čítárny či hvězdárny
- chovatelská činnost, účast na soutěžních akcích, výcvik
- návštěvy dětí, společné trávení volného času (poznávací, kulturní, sportovní akce)
- ruční a výtvarné práce, sběratelství všeho druhu

- návštěvy akcí pro seniory (akce Klubů pro seniory) jako člen nebo organizátor
- posezení s přáteli v restauracích, cukrárnách, čajovnách
- aktivní činnost v oblasti digitálních a technických přístrojích - např. setkávání v internetových kavárnách, zácvik
- návštěvy tanečních zábav, plesů
- cvičení ve fitcentru, návštěva relaxačních a rekondičních cvičení, návštěva sauny, plaveckého bazénu apod.
- turistické výlety a vycházky do přírody
- chalupaření, zahrádkaření a práce na chatě
- účast na různých zájezdech, prodejních akcí s programem a veletrzích
- návštěva kulturních míst (divadlo, kino, muzeum, módní přehlídka)
- cykloturistika, turnaje v rekreačním sportu
- návštěva Univerzity třetího věku, různé kurzy.

Říčan (2004) říká, že hledat si hobby až po šedesátce je (skoro) pozdě - člověk by měl začít ještě ve věku, kdy chodí do práce, protože učit se něco nového a najít si k tomu vztah je s postupem času čím dál těžší. Navíc koníčky nás sbližují s jinými lidmi stejného zaměření, a tak máme přátele, se kterými budeme moci trávit svůj volný čas.

3 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Starý člověk by měl usilovat o udržení zájmu o okolní svět a být s ním neustále ve styku, protože ho to chrání před tělesným úpadkem a duševní tupostí - prodlužuje mu to život (Tvaroh, 1984). Jak je vidět, v současnosti se tímto trendem řídí jistá část seniorské populace, která nechce trávit čas v sedávání doma, naopak chce být v neustálém kontaktu s jinými lidmi a také se touží něco nového dozvědět. Jde seniory, kteří se rozhodli navštěvovat Univerzitu Třetího věku (U3V).

3.1 Vzdělávání seniorů jako součást celoživotního vzdělávání

V 50. letech tohoto století vznikla nová vědní disciplína nazývajícím se **gerontopedagogika** (gerontogika), která se v užším slova smyslu zabývá výchovou a vzděláváním seniorů ve stáří a ke stáří. Gerontopedagogika je součástí **andragogiky**, což je vědní obor o vzdělávání a výchově dospělých (Dlabalová, 2008).

Podle Orta (2004) má výchova ke stáří a ve stáří 4 funkce:

- a) *preventivní* (vzdělání a výchova se provádí v předstihu)
- b) *rehabilitační* (cílem je obnovení vyváženého stavu duševní a fyzické kondice)
- c) *anticipativní* (sledujeme vyladění seniora)
- d) *posilovací* (snaží se upevnit minulé vzdělávací akce).

Cíle a úkoly gerontogiky jsou následující:

- naplnit touhu po poznání a přirozenou potřebu zvědavosti
- posilovat sociální kontakty a uspokojovat potřebu kolektivní formy výuky
- získat orientaci v nových technologiích, přístupech, objevech a vynálezech
- snaha zvládnout moderní přístroje a technologie (např. PC, mobilní telefony)
- důraz na gramotnost gerontů v počítačové a digitální sféře
- obrana před duševním úpadkem z nečinnosti formou kognitivního tréninku či stimulace psychické aktivity a výkonnosti

- snaha vybudování intimního světa radosti a pohody jako vnitřní obohacení formou prožití estetických a etických vjemů (potěšení jako náhrada za citovou deprivaci při ztrátě blízké osoby)
- schopnost umět se naladit do pohodové nálady, užít si radost např. ze studia něčeho zajímavého jako naplnění kulturních potřeb a volného času
- získat naplnění z pocitu sounáležitosti, rodové příslušnosti ze vzpomínek na minulost
- gerontopedagogika a systém U3V nikdy nebudou nahrazovat nebo dublovat pracovanou organizaci státního a soukromého školství zaměřeného na profesní přípravu (Ort, 2004).

3.2 Formy vzdělávání v postproduktivním věku člověka

Vzdělávání seniorů v rámci celoživotního vzdělávání probíhá v České republice ve 2 stupních:

- 1. Všeobecné seniorské vzdělávání** - důležitý je jeho neprofesní charakter, je zaměřen především na výuku z oblasti informatiky a jazyků, cvičení paměti aj. Převládajícím prvkem je zde touha po sociálním kontaktu se stejně motivovanými vrstevníky a touha po rozšiřování obzoru.
- 2. Inovace odborných znalostí a dovedností** - je zaměřena na rozvoj či udržení kvalifikace, jejím cílem je dosáhnout reaktivizace seniorů, udržet je co nejdéle soběstačnými a umožnit jim aktivní zapojení do života společnosti (Dlabalová, 2008).

Podle Múhlpachra (2004) jsou lidé v postproduktivním věku sociální skupinou, která se vyznačuje charakteristickými znaky. Jedním z nich je homogenizace, a to v takovém smyslu, že většina jejich členů je již vyloučena z pracovního procesu. Na druhé straně je to ale diferencovaná skupina, protože její členové se liší např. v dosaženém stupni vzdělání, v původní profesi, sociálním zařazením rodiny v mikroklimatu, ve finančních možnostech a liší se i celoživotními zkušenostmi každého z nich. Připočteme-li k této různorodosti ještě fakt, že každý má jinou úroveň v možnostech učení, je zcela zřejmé, že pro občany v postproduktivním věku musí existovat rozmanité a specifické vzdělávací formy různého

charakteru. Jde především o Lidové univerzity, Kluby aktivního stáří, Akademie třetího věku, Univerzity třetího věku a Univerzity volného času.

- **Lidové univerzity** - výše zmiňovaný autor o těchto univerzitách říká, že tato specifická podoba vzdělávání v postproduktivním věku se osvědčila především ve skandinávských a německy mluvících zemích. Starší člověk zde absolvuje vzdělávací program společně s mladšími posluchači, což má za následek pozitivní sblížení dvou generací a vzájemné porozumění.
- **Kluby aktivního stáří a Akademie třetího věku** - v našich podmínkách mají tyto dvě formy vzdělávání poměrně dobrou tradici. Jsou určeny pro občany postproduktivního věku, kteří žijí ve městech, kde nejsou vysoké školy. Akademie třetího věku organizačně spadají pod různé organizace jako je např. Červený kříž a Domy kultury. Jsou charakteristické přístupností výkladu, přizpůsobováním obsahu místním potřebám a individuálním zájmům posluchačů. Kluby aktivního stáří se vyznačují trvalejšími neformálními vztahy, jejich poslání je však obdobné jako u výše uvedených forem vzdělávání seniorů (Mühlpachr, 2004).
- **Univerzity volného času** - jsou obdobou lidových univerzit, protože nejsou věkově segregované a mají silnou sociální orientaci. Může zde studovat např. matky na mateřské dovolené, invalidní i starobní důchodci atd. Univerzity volného času nejsou součástí vysokých škol, většinou jsou samofinancovatelné. Tyto mezigenerační univerzity volného času jsou často organizovány knihovnami (např. Havlíčkův Brod, Hodonín, Česká Třebová), soukromými agenturami (Hradec Králové) nebo domovy důchodců (Onšov, Třebíč) (Dlabalová, 2008).

4 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU

Jak uvádí Ort (2004) Univerzity třetího věku jsou nejvyšší formou gerontogiky a jde o seniorské vzdělávání, které je organizované vysokými školami. Podle Múhlpachra (2004) jde o nejnáročnější způsob vzdělávání seniorů na vysokoškolské úrovni. U3V je oficiálně uznávaná instituce, která umožňuje vzdělávání občanů v postproduktivním věku, a to v různých oborech v závislosti na jednotlivých vysokých školách a jejich fakultách.

První U3V vznikla ve Francii na Univerzitě společenských věd v Toulouse v roce 1973. Založil ji P. Vellase, profesor práva a ekonomických věd, s cílem umožnit vzdělávání stárnoucí a staré populaci a vytvořit tak vzdělávací program, který by odpovídal možnostem a schopnostem, potřebám a podmínkám, jež jsou této věkové skupině vlastní. Rozvoj U3V se pak rychle šíří do dalších evropských zemí a nakonec i mimo kontinent (Múhlpachr, 2004).

4.1 Univerzity třetího věku v ČR

Vzdělávání seniorů na U3V se u nás začalo rozvíjet v 80. letech 20. století, a to nejdříve na humanitních univerzitách (Univerzity třetího věku v ČR, 2009). Jako první se tohoto poslání ujala Univerzita Palackého v Olomouci v roce 1986, o rok později ji následovala Univerzita Karlova v Praze. V dnešní době je U3V součástí přibližně 45 univerzit (Múhlpachr, 2004). První přednášky se zaměřovaly na člověka, jeho vztah k přírodě a společnosti, na seznamování starší generace s moderními informačními a komunikačními technologiemi a také na problematiku samotného stárnutí (gerontologie, životospráva, zdravotnictví). Až v 90. letech se na U3V začaly uplatňovat témata, která se týkají studijních programů jednotlivých univerzit (Univerzity třetího věku v ČR, 2009).

Významným momentem pro rozvoj U3V v ČR byl rok 1995, kdy vznikla Asociace Univerzit třetího věku v České republice. Také rok 2003 byl významným mezníkem - vláda se tehdy rozhodla, že na základě Národního programu přípravy na stárnutí populace poskytne vysokým školám dotaci v hodnotě 15 mil. Kč/ročně na rozvoj infrastruktury U3V v letech 2003 - 2007. Tento čtyřletý finanční plán koordinuje právě Asociace Univerzit třetího věku (Univerzity třetího věku v ČR, 2009).

Je tedy zřejmé, že za posledních pár let zaznamenaly U3V velký rozvoj - téměř každá veřejná vysoká škola poskytuje vzdělávání také pro seniory a obsahová náplň jejich vzdělávacích programů je velmi různorodá, tematika kurzů se neustále rozšiřuje.

4.1.1 Asociace Univerzit třetího věku ČR

V internetovém zpravodaji Asociace Univerzit třetího věku České Republiky (2007) se dočteme, že byla založena v roce 1993 několika iniciátory, kteří se zabývali na svých mateřských univerzitách vzděláváním seniorů a zároveň také sledovali tuto problematiku v evropském a světovém měřítku. Asociace Univerzit třetího věku ČR (dále jen AU3V) je občanské sdružení institucí, které umožňují občanům České republiky v důchodovém věku vzdělávat se, a to na vysokoškolské úrovni. Vzdělávání seniorů patří mezi významné úkoly moderních univerzit, což si mnohé vyspělé státy a jejich univerzity uvědomují, a proto AU3V dostala do své kompetence dva hlavní úkoly: zajistit vzájemnou informovanost všech svých členů a postarat se o mezinárodní styky AU3V s vedoucími evropskými organizacemi, zejména s organizací AIUTA (Internation Association of the Universities of the Third Age), EFOS (European Federation of Older Students) a evropské informační sítě pro U3V, vedené univerzitou v Ulmu.

V současnosti má česká AU3V celkem 31 aktivních členů a její činnost řídí předsednictvo, které bylo zvoleno na Valném shromáždění AU3V dne 20. 2. 2007 (Předsedou je Prof. Ing. Petr Vavřín, Sekretariát Asociace má sídlo na VUT v Brně). Valné shromáždění si zvolilo následující úkoly:

- zajištění institucionální podpory aktivit U3V v rámci rozpočtu MŠMT
- další rozvoj mezinárodních kontaktů AU3V
- podporovat aktivity českých vysokých škol v rámci vzdělávání seniorů jako vysoce potřebnou a společensky prospěšnou činnost (Asociace Univerzit třetího věku České republiky, 2007).

4.2 Univerzita třetího věku na UTB ve Zlíně

I Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně (UTB) má své studenty v postproduktivním věku. S výukou na U3V začala již po roce založení UTB, tedy v roce 2002.

4.2.1 Historie U3V na UTB a vývoj do r. 2009

V souladu s dlouhodobými plány rozvoje UTB v oblasti celoživotního vzdělávání, s cílem umožnit univerzitní studium co nejširší veřejnosti Zlínského kraje, otevřela UTB první ročník vzdělávacího programu pro seniory (U3V) v akademickém roce 2002/2003. Program byl definován jako vzdělávání pro zájemce v seniorském věku, kteří jsou ekonomicky aktivně nečinní, tedy pro ty, kteří již ukončili svou profesní dráhu, touží se dále vzdělávat a obohatit tak svůj život o nové poznatky, najít si nové přátele, zkrátka prožít kvalitní stáří. U3V řídí Rada složená z předních akademických pracovníků, jež jsou zástupci všech fakult a zástupců rektorátu (Univerzita třetího věku na UTB ve Zlíně, 2009).

Ve výše jmenovaném zdroji se dále dočteme, že první ročník U3V na UTB byl otevřen v říjnu 2002 a obsahoval dva přednáškové cykly zaměřené na technicko-ekonomická témata (cyklus A) a společensko-vědní témata (cyklus B). U3V tehdy měla pouze 85 seniorských posluchačů, což se mělo v následujících letech výrazně změnit. Pro velký zájem o vzdělávání ze strany seniorů žijících ve vzdálenějších regionech, bylo v roce 2003 otevřeno detašované pracoviště U3V na Střední průmyslové škole ve Vsetíně, kde byla v říjnu toho roku zahájena výuka společensko-vědních témat. Současně dochází k rozvoji i na UTB - v akademickém roce 2003/2004 došlo k rozšíření programu pro seniory o nový dvouletý cyklus s názvem Výtvarná umění (cyklus C). Tento cyklus je charakteristický především kladením důrazu na větší aktivitu posluchačů, a tak se přednášky po semestrech střídají s prací v ateliérech - zde má každý možnost rozvíjet svůj potenciál a také vyjádřit svou osobitost. I v následujícím roce došlo k dalšímu rozšiřování programu - koncem roku 2004 byla díky státní dotaci (v rámci spolupráce s AU3V) vybudována nová počítačová učebna U3V, která je přístupná i ostatním studentům UTB jako internetová studovna. Také akademický rok 2005/2006 byl významným rokem pro rozvoj U3V na UTB. Vybudováním počítačové učebny bylo umožněno otevřít další cyklus (D) nazývajícím se Počítače v praxi. Dále vznikl cyklus E - Média a komunikace a cyklus F - Astronomie. V tomto roce navštěvovalo U3V již 351 posluchačů! Rok 2006 byl důležitý zejména pro obyvatele města Kroměříže, protože místní knihovna zahájila spolupráci s U3V na UTB a umožnila výuku společensko-vědní témat pro 25 posluchačů. V akademickém roce 2006/2007 Rada U3V přijala rozhodnutí nabízet seniorům další nová témata a navíc zopakovat současné cykly s 1 - 2letým odstupem, jak tomu bylo doposud. Vzhledem k tomu, že seniorská populace jevila zájem o rozšíření společensko-vědního a technicko-ekonomického tématu, dala Rada U3V

vzniknout novým cyklům, které by ty dva základní (cyklus A a B) rozšířila. Zároveň se Rada rozhodla, že i nadále budou cykly označovat velkými písmeny. Vznikly cykly: G - Minimum občanského a zdravotnického práva, H - O zdraví a psychice, I - Literárně-hudební cyklus. Také v následujících letech dochází k rozvoji U3V na UTB v souvislosti s rozšiřováním témat. V období let 2007-2009 byly na U3V otevřeny další cykly: cyklus J - Zdraví člověk, zdravá výživa, zdravá planeta, cyklus K- Archeologie a etnologie, cyklus L - Internet a informační média, M - Člověk a společnost. V akademickém roku 2008/2009 byly otevřeny 1. ročníky pro cykly: N- Základy teorie státu a práva, O - Fenomén Zlín, P- Duševní rozvoj člověka.

4.2.2 Metody a formy výuky U3V na UTB

Výuka na U3V je od počátku realizována formou dvouletých cyklů, které jsou členěny do 4 semestrů, tedy tak jak je to obvyklé na běžných vysokých školách. Dokonce zde probíhá i slavnostní imatrikulace na začátku studia - úspěšní absolventi obdrží Osvědčení o absolvování Univerzity třetího věku po jeho dokončení (Metody a formy výuky na U3V, 2009).

Obsah cyklů je úzce propojen se studijními programy jednotlivých fakult UTB. Výuka je vedena akademickými pracovníky UTB a některá témata jsou dokonce přednášena i odborníky z jiných univerzit a také z praxe. Většina cyklů je prováděna formou přednášek, jen cyklus C - Výtvarná umění a D - Počítače v praxi jsou orientovány spíše na praktickou činnost. Přednášky jsou realizovány jednou za 14 dní a někdy jsou doplňovány tematickými exkurzemi. Jedna přednáška trvá dvě hodiny a probíhá v moderně zařízených posluchárnách pro 15 -55 posluchačů, kde je využívána veškerá dostupná moderní technika. Hlavním zájmem přednášejících je aktivní spoluúčast posluchačů a tento zájem také podporuje podmínka ukončení semestru, kterou je napsání a odevzdání seminární práce v rozsahu 3 až 8 stran, na téma určené vyučujícím. Po 7 přednáškách následuje závěrečný seminář, který probíhá na konci každého semestru. Zde odborný garant předmětu vyhodnotí seminární práce posluchačů a zhodnotí celkový průběh semestru (Metody a formy výuky na U3V, 2009).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

Než tento výzkum došel zdárného konce, předcházely mu mnohé překážky a spekulace, zda by nebylo vhodné zaměřit se trošku jiným směrem. Po 14 denním pátráním, schůzkami s nejrůznějšími lidmi a pár bezesných nocí jsem dospěla k závěru, že prvotní nápad byl nejlepší ze všech - tedy zabývat se rozdíly mezi studujícími seniory na Univerzitě třetího věku (U3V) a seniory, kteří nestudují, a to konkrétně v oblasti nejzákladnějších životních hodnot.

Výzkum byl proveden dotazníkovým šetřením v období leden – únor 2009.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem tohoto výzkumu je především umožnit náhled do života seniorů z trochu jiné perspektivy, než jak tomu bylo doposud a využít toho pro potřeby U3V na UTB ve Zlíně. Současné výzkumy prováděné v rámci U3V se zaměřují pouze na své studenty -seniory. Já jsem se pokusila udělat výzkum, který by díky porovnání studujících seniorů se seniory nestudujícími přinesl nové poznatky a pomohl lektorům na UTB koncipovat nové studijní obory, či jen vylepšit obory stávající tak, aby se o studium na U3V zajímalo více lidí v seniorském věku.

5.2 Výzkumný problém

Výzkumný problém jsem formulovala do následujících výzkumných otázek:

1. Jaké jsou rozdíly v životních hodnotách seniorů studujících na Univerzitě třetího věku UTB ve Zlíně a seniorů, žijících ve Zlínském kraji, kteří nestudují?
2. Existuje rozdíl v žebříčku hodnot studujících a nestudujících seniorů?

5.3 Proměnné

Často bývá při přípravě výzkumu doporučeno provést formulování tzv. *operacionalizovaných definic* jednotlivých pojmů, kterými se budeme ve výzkumu zabývat. Při formulování těchto definic jde většinou o zjednodušení daných pojmů tak, aby byly pro nás „uchopitelné“. Tyto pojmy zastupují vlastnosti nebo jevy, mezi nimiž hledáme ve výzkumu vztah a označujeme je jako *proměnné* (Chráška, 2007).

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na životní hodnoty, jak už o tom napovídá výzkumný problém. **HODNOTA** je podle Průchy et al.(1998, s. 81) definována jako: „...subjektivní ocenění nebo míra důležitosti, kterou jedince přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem aj.“

Vzhledem k tomu, že každý člověk má různé životní hodnoty a každý si pod tímto pojmem může představit něco jiného, vybrala jsem šest z mého pohledu nejznámějších a nejdůležitějších hodnot v životě člověka. Tyto hodnoty se objevují především v knihách zabývajících se vývojovou psychologií a popisují jejich změny v daných stádiích života. Definice těchto hodnot jsem vytvořila pomocí různých publikací a snažila jsem se je formulovat tak, aby byly co nejsrozumitelnější, jelikož jsem si byla vědoma toho, že je budu předkládat lidem různého vzdělání a především vysokého věku. Jedná se o tyto hodnoty:

ZDRAVÍ – WHO říká, že: „Zdraví je stav, kdy je člověku naprosto dobře, a to jak fyzicky, tak psychicky... Není to jen nepřítomnost nemoci a neduživosti“ (Křivohlavý, 2001, s. 37).

RODINA – „Skupina jedinců, mezi nimiž existují příbuzenské a citové vazby“ (Havlíčková, 2007).

PENÍZE – všeobecně chápány jako platidlo

VZDĚLÁNÍ – vědomosti, dovednosti, postoje, hodnoty a normy získané prostřednictvím školy (vzdělávacího procesu) (Průcha et al., 1998).

ZAMĚSTNÁNÍ = PRÁCE – cílevědomá činnost vykonávaná za účelem získání prostředků k uspokojení lidských potřeb

KONÍČKY – neboli zájmové činnosti, kterým se člověk věnuje ve svém volném čase.

Dalšími důležitými pojmy jsou:

ŽEBŘÍČEK HODNOT neboli **HODNOTOVÝ SYSTÉM**, který si definujeme jako: „Hierarchicky uspořádaný seznam hodnot, který odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období“ (Průcha et al., 1998).

SENIOR – člověk, který má 60 a více let – stáří neboli senium se datuje od 60. roku (Ort, 2004)

STUDUJÍCÍ SENIOR – senior navštěvující jeden nebo více oborů, které nabízí U3V na některé z poboček UTB

NESTUDUJÍCÍ SENIOR – senior, který nenavštěvuje žádný z oborů U3V na jakékoli univerzitě

DUŠEVNÍ AKTIVITY – čtení, luštění křížovek a hlavolamů, procvičování paměti, studium.

5.4 Metody výzkumu

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvantitativní druh výzkumu, protože chci zkoumat rozdíly u poměrně velké skupiny lidí a tyto rozdíly se týkají pouze jedné oblasti jejich života, což vyplývá již z výzkumného problému. Jako metodu sběru dat jsem zvolila *dotazníkové šetření*, kterému se podrobně budu věnovat v podkapitole „Dotazník“.

5.4.1 Výzkumný vzorek

Pro potřebu mého výzkumu jsem zvolila *záměrný výběr* výzkumného vzorku, což znamená, že jsem si stanovila kontrolní znaky, podle kterých se výběr řídil. Mým záměrem bylo vybrat dvě prakticky homogenní skupiny lišící se v jedné věci, kterou je právě studium na U3V. Proto bylo nutné získat nejprve dotazníky od studujících seniorů, zjistit jejich složení a v závislosti na tomto složení vybrat nestudující seniory, kteří by kontrolními znaky odpovídali seniorům studujícím.

Nejprve jsem tedy za pomoci paní tajemnice U3V Ing. Bc. Jarmily Hřebíčkové rozdala 80 dotazníků studentům U3V a to:

30 dotazníků v cyklu D – Počítače v praxi (vráceno 24 tj. návratnost 80 %)

30 dotazníků v cyklu P – Duševní rozvoj a zdraví člověka (vráceno 26 tj. návratnost 86,7%)

20 dotazníků v cyklu N - Základy teorie státu a práva (vráceno 18 tj. návratnost 90 %)

Dohromady se mi vrátilo 68 dotazníků, celková návratnost je tedy 85 %. Návratnost by měla být minimálně 60 % (Punch, 2008), což se podařilo.

Vzhledem k tématu mého výzkumu nezávisí na tom, čemu se studenti na U3V věnují. Proto jsem se nezabývala tím, který cyklus studenti navštěvují a proč.

Tyto dotazníky jsem pak rozdělila na skupiny podle kritériích, které by mohly nějakým způsobem ovlivnit životní hodnoty respondentů.

Těmito kritérii jsou:

- **pohlaví** (muž /žena)
- **věk** (pod 60 let / nad 60 let)
- **děti** (mám/ nemám)
- **vzdělání** (základní /střední / vyšší odborné/ vysokoškolské)
- **bydliště** (žijící sám / s partnerem / s partnerem a dětmi / s dětmi/ v domově pro seniory/ jiné)

Po tomto rozdělení jsem zjistila, že jsem získala 60 žen a 8 mužů, což odpovídá faktu, že U3V na UTB navštěvují především ženy (Hřebíčková, 2007). Pouze 4 respondenti byli bezdětní (jednalo se o ženy), což bylo v porovnání s ostatními velmi malý počet na to, abych mohla srovnávat bezdětné s těmi, co děti mají. Navíc zde byla možnost, že bezdětnost bude ovlivňovat žebříček hodnot (např. pro ty, co děti mají, je rodina na prvním místě, ale ti, co rodinu nemají, ji nepovažují za tolik důležitou). Proto bylo jednodušší tyto 4 respondenty vyloučit a zaměřit se pouze na ty respondenty, co děti mají. Pro obhajobu tohoto kroku bych chtěla ještě dodat, že byl proveden výzkum v rámci celého počtu studentů U3V na UTB a zjistilo se, že U3V navštěvuje pouze 3 % bezdětných seniorů (Hřebíčková, 2007).

12 respondentů nedosáhlo věkové hranici 60 let a i ty jsem musela vyloučit, protože neodpovídali seniorskému věku.

Další vyloučení jsem provedla na základě kritéria vzdělání. Podmínkou pro studium na U3V je dosažení středoškolského vzdělání, ale v tomto ohledu se někdy dělá výjimka např. u invalidních důchodců. Proto se i mezi mými respondenty objevili 4 lidé, kteří měli pouze základní vzdělání. Bohužel i oni museli být ze vzorku vyloučeni.

Jako poslední kritérium jsem uvedla bydliště. Doufala jsem, že mezi studujícími seniory se najde někdo, kdo bydlí v domově pro seniory a i zde jsem viděla možnost ovlivnění hodnot. Velice mě zajímalo, jestli by se odlišoval žebříček hodnot lidí žijících v domově pro seniory od těch ostatních. Nikdo takový se ale mezi studujícími nenašel.

Po vyloučení respondentů neodpovídajících zvoleným kritériím my zbylo 42 respondentů z U3V:

- 34 žen a 8 mužů ve věku nad 60 let

Tab. 1. Otázka č. 1: „Jste ŽENA/ MUŽ“

Tab. 1.	absolutní četnost	relativní četnost v %
ženy	34	81
muži	8	19
celkem	42	100

Pro zajímavost: Z výzkumu, který byl proveden v roce 2007 v rámci celé U3V na UTB, vyplynulo, že U3V navštěvuje 82 % žen a 18 % mužů (Hřebíčková, 2007).

- z toho 28 respondentů mělo středoškolské a 14 vysokoškolské vzdělání

Tab. 2. Otázka č. 3: „Jaké je vaše dosažené vzdělání?“

Tab. 2.	absolutní četnost	relativní četnost v %
středoškolské vzdělání	28	67
vysokoškolské vzdělání	14	33
celkem	42	100

Pro zajímavost: Když jsem mluvila s paní tajemnicí U3V na UTB Ing. Bc. Hřebíčkovou, prozradila mi, že na U3V poslední dobou roste počet studentů s vysokoškolským vzděláním. V roce 2007 uvedlo vysokoškolské vzdělání 20 % z 290 respondentů (Hřebíčková, 2007).

- z toho 4 respondenti bydleli sami, 24 s partnerem a 14 s dětmi (popř. i s partnerem)

Tab. 3. Otázka č. 5: „Kde v současnosti bydlíte?“

	absolutní četnost	relativní četnost v %
žijící sám(a)	4	10
žijící s partnerem	24	57
žijící s dětmi (popř. i s partnerem)	14	33
celkem	42	100

Po tomto rozboru seniorů z U3V jsem musela získat stejný počet nestudujících seniorů, kteří by odpovídali svým věkem, pohlavím, vzděláním a bydlením (Tab. 1., Tab. 2., Tab. 3.) seniorům z U3V.

Za pomoci svých příbuzných a známých, se kterými jsem rozdala 70 dotazníků, jsem získala 59 dotazníků (tj. návratnost 84,3 %). Tyto dotazníky byly rozdány pouze v oblasti Zlínského kraje (Kroměříž, Hulín, Zlín, Holešov aj.).

Dále jsem si na internetu pomocí portálu Lidé.cz našla seniory ze Zlínského kraje a zaslala jsem jim dotazník e-meilem s prosbou o vyplnění. Poslala jsem 28 e-mailů a vrátilo mi jich 17 (tj. návratnost 60,7 %). Snažila jsem se získat i dotazníky v místní Kroměřížské knihovně, ale po dvou dnech, kdy jsem získala jeden nepoužitelný dotazník, jsem to vzdala.

Celkově jsem nestudujícím seniorům rozdala 99 dotazníků (včetně těch v elektronické podobě) a vrátilo se mi jich 77. Celková návratnost je tedy 77,8 %.

Po vyloučení respondentů, kteří neodpovídali zvoleným kritériím vzniklých na základě složení respondentů z U3V, se mi podařilo získat požadovaný počet 42 respondentů z řad nestudujících seniorů.

SHRNUTÍ:

Výzkumný vzorek se skládá ze dvou skupin respondentů. První skupinu tvoří senioři studující na U3V UTB ve Zlíně a druhou skupinu tvoří senioři, žijící ve Zlínském kraji, kteří na U3V nestudují. Každá skupina má 42 účastníků, dohromady se tedy výzkumný vzorek skládá z 84 respondentů. Složení obou skupin podléhá stejným kritériím a můžeme říci, že se jedná o dvě skupiny seniorů, kteří se shodují věkovou kategorií, pohlavím, vzděláním a bydlištěm. To znamená, že v každé skupině je stejný počet mužů a žen, stejný počet středoškoláků a vysokoškoláků a také stejný počet lidí shodující se ve způsobu bydlení. Pro lepší názornost a pochopení jsem tyto údaje znázornila graficky v tabulce č. 4. Relativní četnost jsem v tabulce tentokrát neuváděla, protože došlo pouze ke zdvojení jednotlivých skupin, a proto se neliší od relativních četností studujících seniorů (znázorněných v Tab. 1., Tab. 2., Tab. 3.)

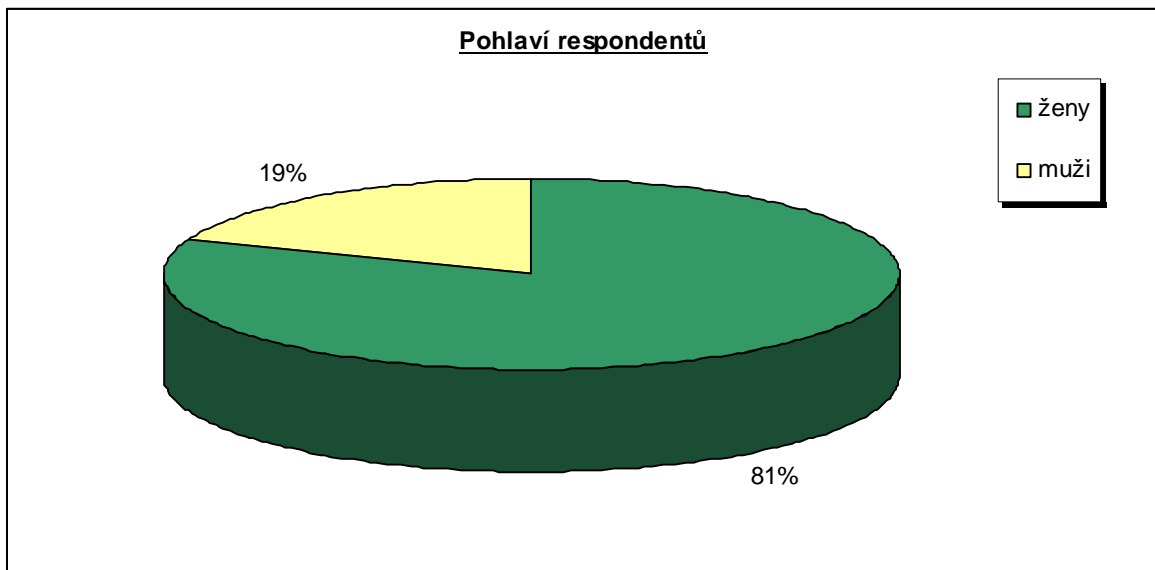
Tab. 4. Základní informace o celkovém složení výzkumného vzorku

Tab.4.	ženy	muži	Středoškolské vzdělání	Vysokoškolské vzdělání	žijící sám(a)	žijící s partnerem	žijící s dětmi (popř. i s partnerem)
studující senioři	34	8	28	14	4	24	14
nestudující senioři	34	8	28	14	4	24	14
celkem	68	16	56	38	8	48	38

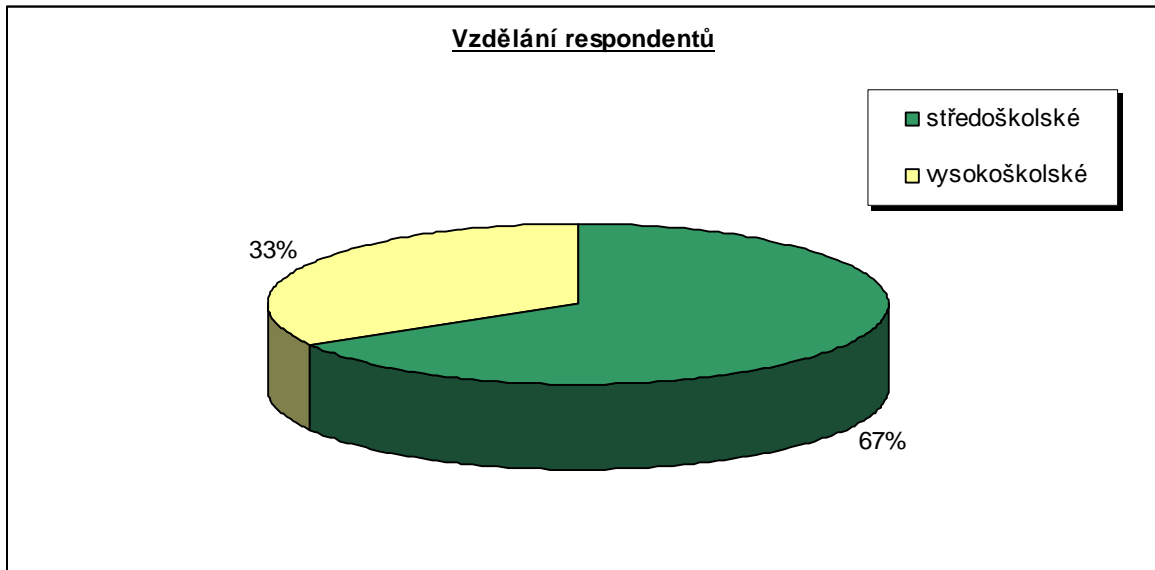
Když se podíváme na výzkumný vzorek v celku, je zde 68 žen (81 %) a 16 mužů (19 %), z nichž má 56 respondentů středoškolské vzdělání (67 %) a 38 pak vzdělání vysokoškolské (33 %). A podíváme-li se na otázku bydlení, zjistíme, že 8 respondentů uvedlo, že žijí sami (10 %), 48 žije s partnerem (57 %) a 38 respondentů žije dohromady s dětmi popř. i se svým partnerem (33 %). Průměrný věk studujících seniorů je 65 let, průměrný věk nestudujících seniorů je 69 let. Jde sice o věkový rozdíl 4 let, ale ten v tomto případě není podstatný – podstatná je hranice 60 let, což je počátek seniorského věku.

Na závěr této kapitoly bych chtěla graficky znázornit základní informace o celkovém složení výzkumného vzorku (Tab. 4.). Každý graf vychází z jedné z otázek v dotazníku.

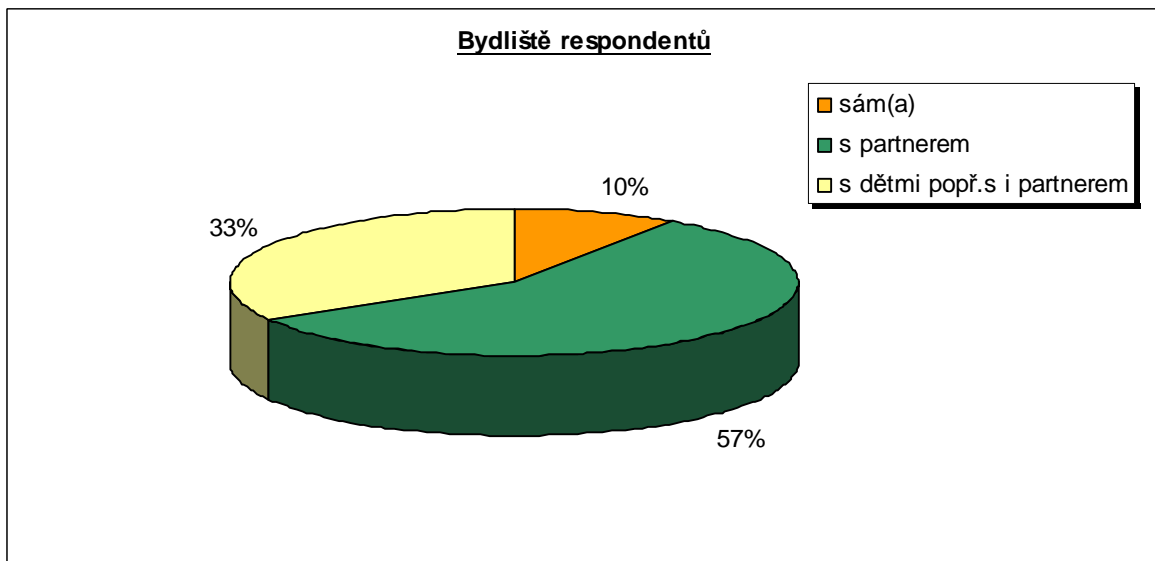
Graf 1. Pohlaví respondentů (k Tab. 4.) Otázka č. 1: „Jste MUŽ / ŽENA“

Graf 2. Vzdělání respondentů (k Tab. 4.) Otázka č. 3: „Jaké je vaše dosažené vzdělání?“

Graf 3. Bydliště respondentů (k Tab.4.) Otázka č.5: „Kde v současnosti bydlíte?“

5.4.2 Dotazník

Dotazník se skládá z úvodu, 17 otázek a uzavírá ho poděkování za účast.

Úvod obsahuje údaje o mé osobě, seznámení s tématem dotazníku a obecné definice šesti nejzákladnějších životních hodnot. Na konci úvodu je uvedena instrukce k vypracování dotazníku.

Otázky v dotazníku jsem vytvořila sama. Jsou uzavřené nebo polouzavřené, výjimku tvoří otázka č. 2 a doplňující otázka u položky č. 16, které jsou otevřené. Z hlediska počtu nabízených odpovědí jsou uzavřené otázky dvojího druhu – dichotomické a polytomické.

Otázky č. 1, 2, 3, 4, 5

Tyto otázky se zaměřují především na demografické údaje a zároveň jsou i filtračními otázkami, na jejichž základě jsem respondenty buď vyloučila, nebo začlenila do výzkumného vzorku.

Otázka č. 6

Jde o zásadní otázku, která má zjistit žebříček hodnot respondentů. Charakter otázky je stupnicový a pokynem pro respondenta je seřazení vyjmenovaných hodnot podle stupně důležitosti od nejdůležitější po tu nejméně důležitou. Jak už jsem uvedla výše, definice daných hodnot jsou uvedené v předmluvě.

Zbylé otázky v dotazníku se zabývají jednotlivými hodnotami uvedenými v otázce č.6.

Otázky č. 7, 8 a 9 se zaměřují na hodnotu zdraví, otázky č. 10 a 11 získávají podrobnější informace o hodnotě rodiny, otázky č. 13 a 14 se ptají na hodnotu vzdělání, otázka č. 15 se orientuje na hodnotu zaměstnání a otázky č. 16 a 17 řeší hodnotu koníčků.

Za poslední otázkou následuje poděkování za spolupráci a čas respondenta.

Vzor dotazníku naleznete v příloze (P I).

5.4.3 Metoda zpracování dat

Získaná data z dotazníku jsem zpracovala pomocí počítače, a to v programu Microsoft Office Excel 2003. Nejdříve jsem si v tomto programu vytvořila dvě totožné tabulky obsahující jednotlivé otázky dotazníku. První tabulka sloužila pro respondenty z řad studentů U3V, druhá byla pro nestudující seniory. Každému dotazníku v jednotlivé skupině bylo přiřazeno číslo od 1 do 42 a v tomto pořadí jsem jejich odpovědi zapisovala do tabulek.

Jednotlivé otázky jsem vyhodnocovala následovně:

Otázku č. 2 a 6 jsem zpracovala pomocí aritmetického průměru. Otázku č. 6 jsem ještě podrobněji rozebrala pomocí absolutní a relativní četnosti.

Otázka č. 4 se nakonec stala pouze filtrační otázkou, pomocí které jsem vylučovala nevyhovující respondenty. Tato otázka nebyla dále zpracována.

Otázka č. 10 umožňovala respondentům následné vyjádření k odpovědi, kterou si vybrali. Napřed jsem vypočítala absolutní a relativní četnost otázky, a potom jsem zpracovala doplňující odpovědi pomocí kategorizace. To znamená, že jsem si vypsalala jednotlivé odpovědi do počítače a následně jsem vytvořila kategorie, do kterých jsem odpovědi zařadila. Každá tato kategorie charakterizuje svým názvem skupinu odpovědí se stejným obsahem.

Stejný postup (jako u otázky č. 10) jsem zvolila i u otázky č. 16. Jedná se o otázku dichotomického charakteru, ke které se vztahuje doplňující otevřená otázka. I zde jsem pro výpočet použila absolutní a relativní četnost a následně kategorizaci doplňující otázky.

Otázky č. 1, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13,14,15,17 byly vyhodnoceny stejnou metodou, a to metodou absolutní a relativní četnosti.

Všechny výsledky vyhodnocených otázek jsem pak znázornila buď pomocí histogramu četností nebo výsečového diagramu, které budu uvádět místo tabulek, jelikož jsou přehlednější.

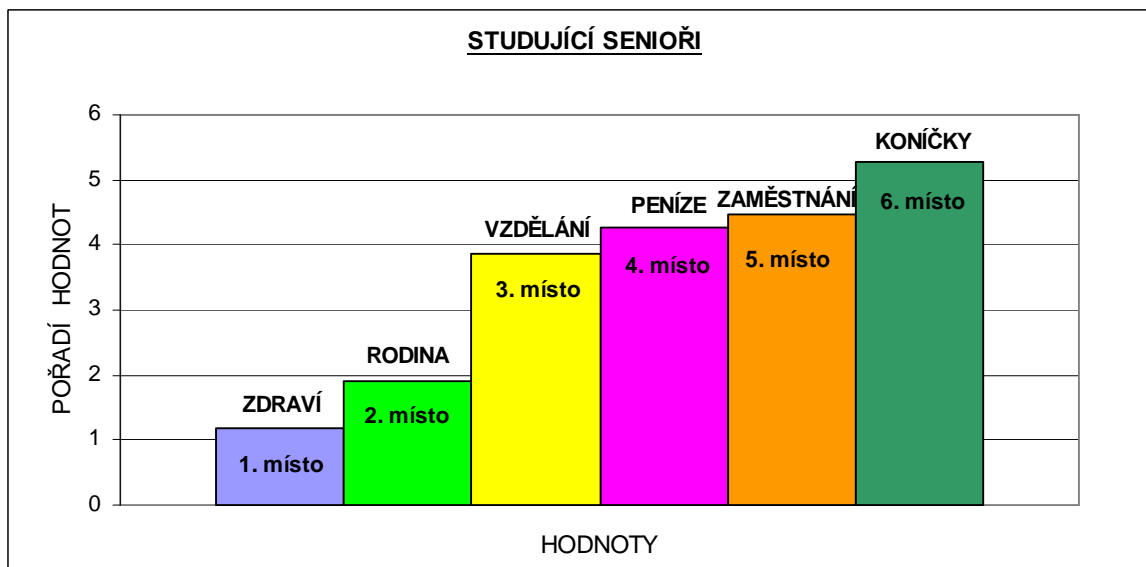
5.5 Analýza dat

Nyní se podíváme na vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku a znázorníme si je pomocí grafů.

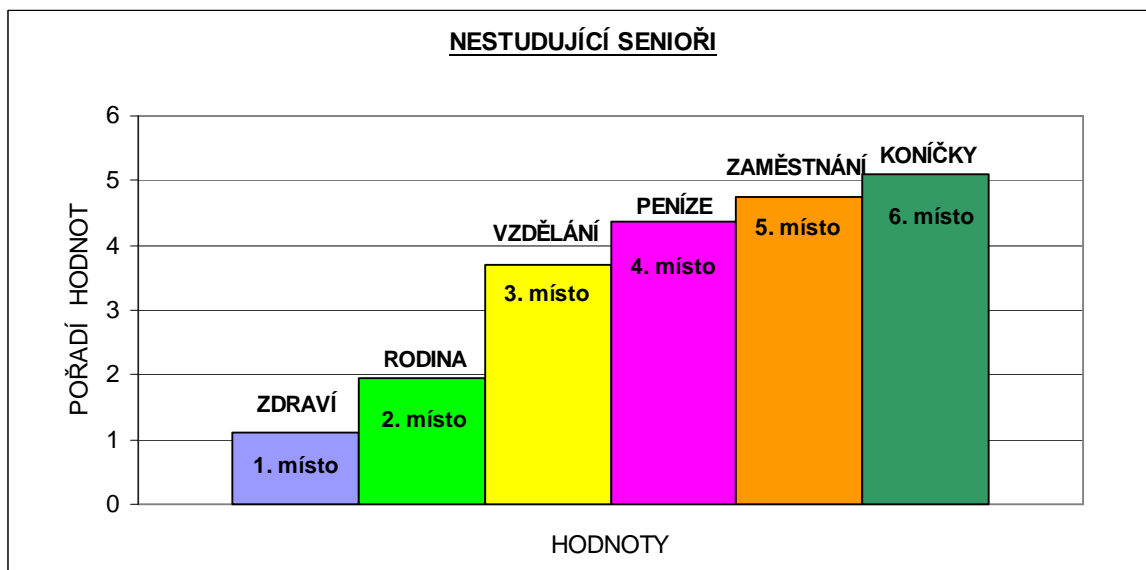
Otázka č. 6:

„Seřadte následující hodnoty ZDRAVÍ, RODINA, PENÍZE, ZAMĚSTNÁNÍ, VZDĚLÁNÍ, KONÍČKY od nejdůležitější po nejméně důležitou – tedy tak, aby pro Vás nejdůležitější hodnota byla na prvním místě a nejméně důležitá na místě posledním. Vypište je prosím na následující řádky:“

Graf 4. (k otázce č. 6) Žebříček hodnot studujících seniorů

Graf 5. (k otázce č. 6) Žebříček hodnot nestudujících seniorů

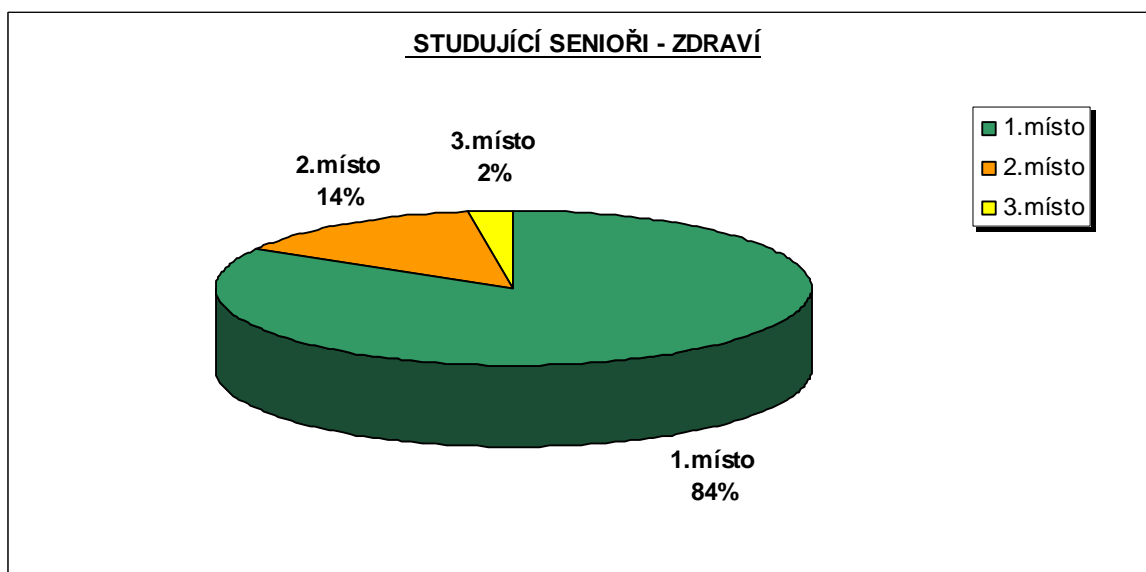
Osa s názvem „Pořadí hodnot“ nám říká, že čím více se hodnota blíží k nule, tím je pro respondenta důležitější. To znamená, že nejdůležitější je pro respondenty hodnota „Zdraví“ a nejméně důležitá je hodnota „Koníčky“. Z grafů je zřetelně vidět, že obě skupiny mají shodné žebříčky hodnot. Když se ovšem na Graf 4. a Graf 5. podíváme trochu podrobněji, zjistíme, že přece jen nějaké drobné odchylky zde jsou. V následující tabulce si ukážeme průměrné pořadí jednotlivých hodnot v číslech.

Tab. 5. Aritmetický průměr jednotlivých hodnot

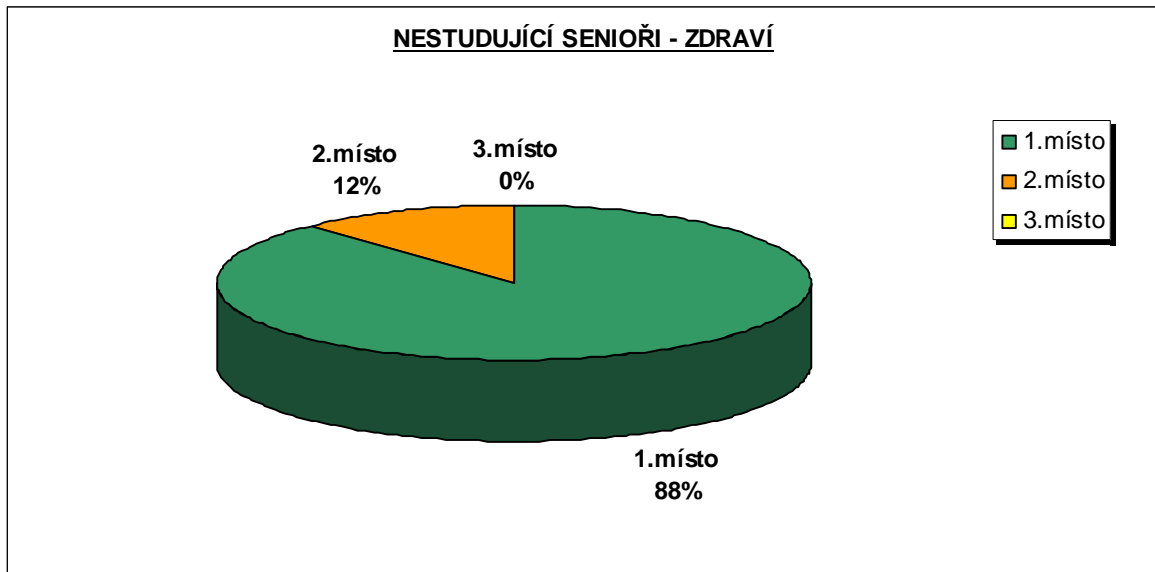
Tab. 5.	Zdraví	Rodina	Vzdělání	Peníze	Zaměstnání	Koníčky
studující senioři	1,2	1,9	3,9	4,3	4,5	5,3
nestudující senioři	1,1	2	3,7	4,4	4,8	5,1

Jak ukazuje Tab. 5., pořadí v žebříčku hodnot je sice stejné, ale rozporuplnost v jednotlivých pořadí je více než zřejmá. „Zdraví“ a „Rodina“ se jeví nejstabilněji – tedy první a druhé místo v žebříčku hodnot volili obě skupiny prakticky stejně (průměrný rozdíl do 0,1). Další hodnoty ale vypovídají o tom, že jejich umístění v žebříčku hodnot nebylo jednoznačné (průměrný rozdíl 0,1 a více). Ne všichni respondenti tedy volili toto výsledné pořadí, které je průměrnou hodnotou všech odpovědí. Proto se nyní podíváme na jednotlivé hodnoty a jejich četnost v jednotlivých pořadí.

Graf 6. (k otázce č. 6) Zdraví a jeho umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V

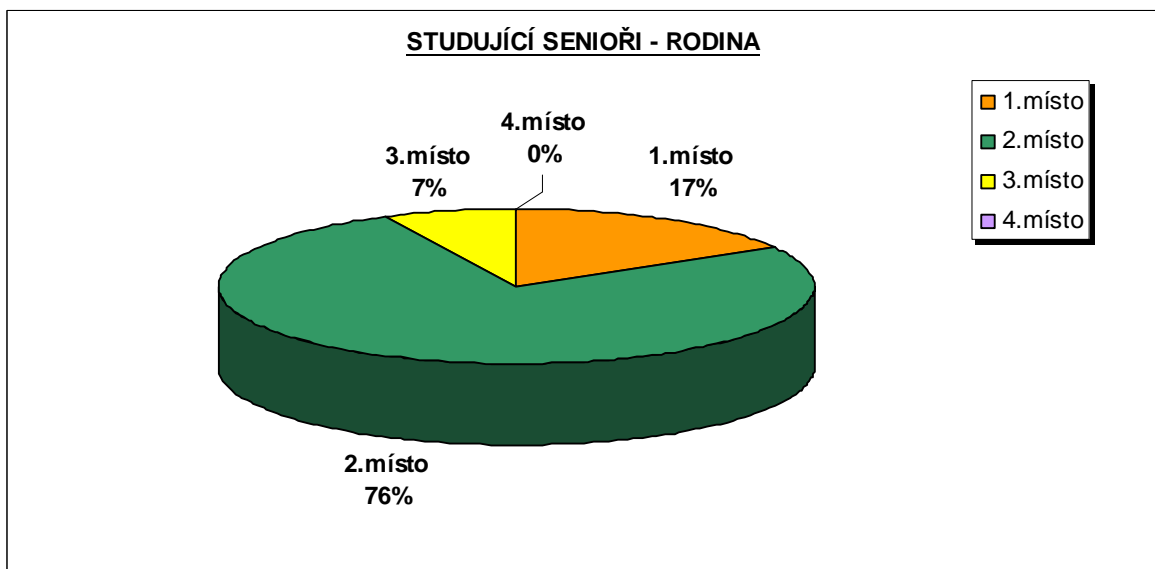

Graf 7. (k otázce č. 6) Zdraví a jeho umístění v žebříčku hodnot – nestudující senioři

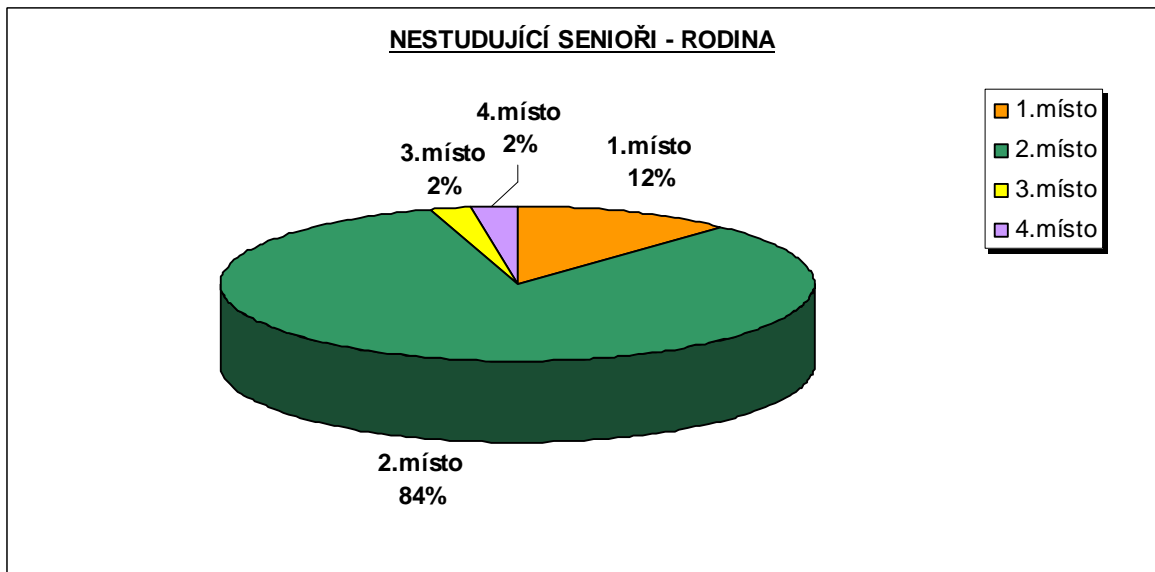

Drtivá většina studujících i nestudujících seniorů dala hodnotu „Zdraví“ na první místo v žebříčku hodnot. U studujících seniorů to bylo 84 % u nestudujících dokonce 88 %. Druhé místo si pro tuto hodnotu zvolilo 14 % studentů z U3V a 12 % nestudujících seniorů. Třetí místo si pro „Zdraví“ v žebříčku hodnot vyčlenily 2 % studujících seniorů. U nestudujících takto nevolil nikdo. Žádný z respondentů nevedl „Zdraví“ na čtvrté, páté nebo šesté místo.

Graf 8. (k otázce č. 6) Rodina a její umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V

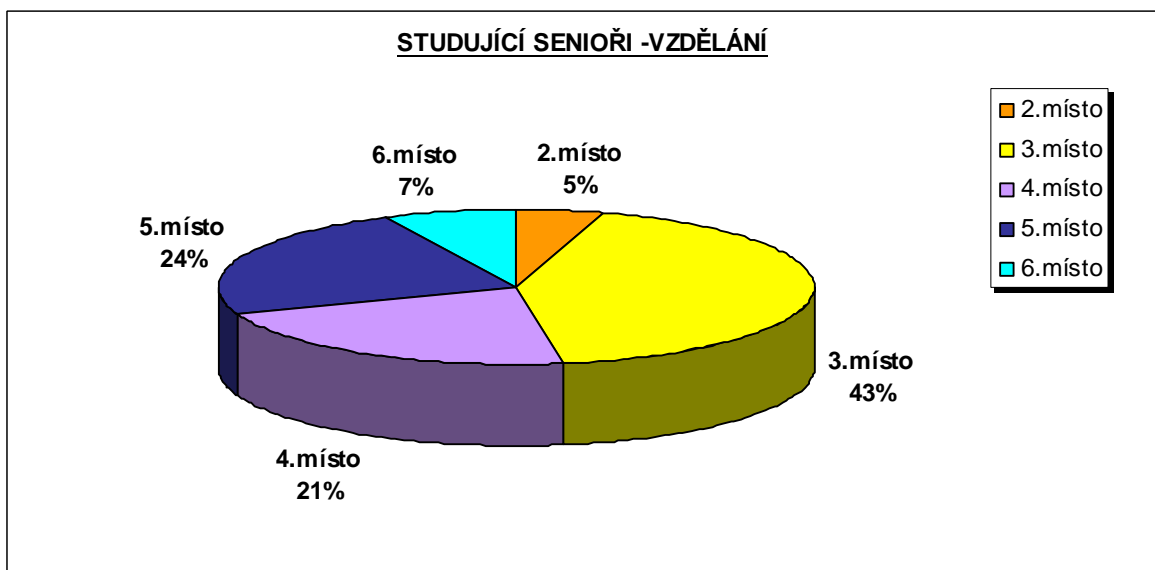

Graf 9. (k otázce č. 6) Rodina a její umístění v žebříčku hodnot – nestudující seniori

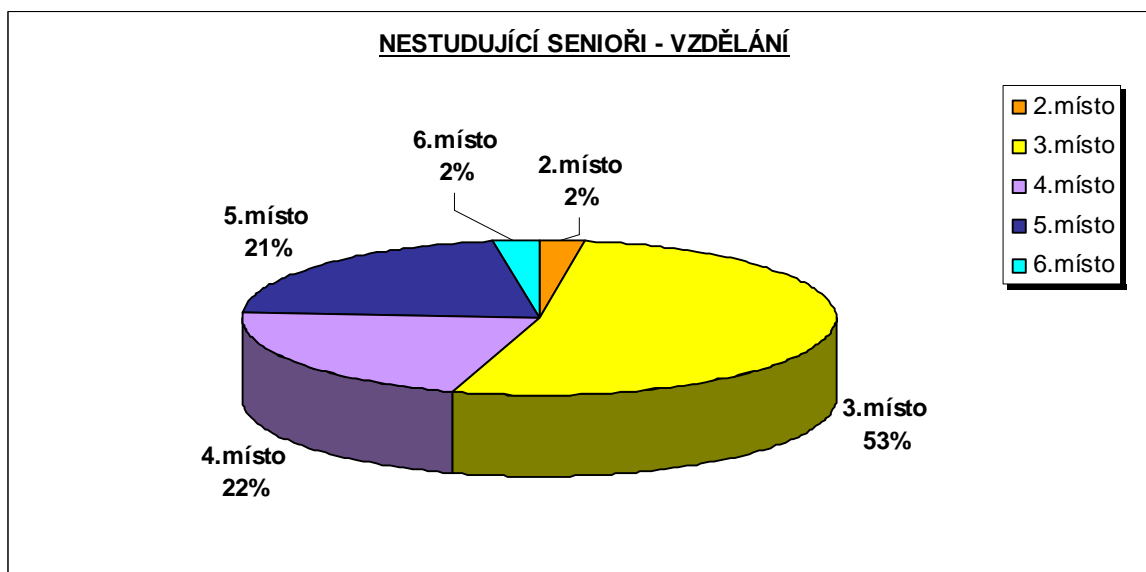
V umístění hodnoty „Rodina“ už sledujeme větší rozdíly. Na první místo ji umístilo 17 % studentů U3V a 12 % nestudujících seniorů. Nejvíce respondentů zvolilo pro tuto hodnotu druhé místo, a to celých 76 % studujících seniorů a 85 % nestudujících. Třetí a čtvrté místo „Rodina“ obsadila jen v pár případech: třetí místo – uvedlo 7 % studujících seniorů a 2 % nestudujících. Čtvrté místo zvolili jen 2 % seniorů, a to pouze z řad nestudujících. Páté a šesté místo neudal nikdo.

Graf 10. (k otázce č. 6) Vzdělání a její umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V

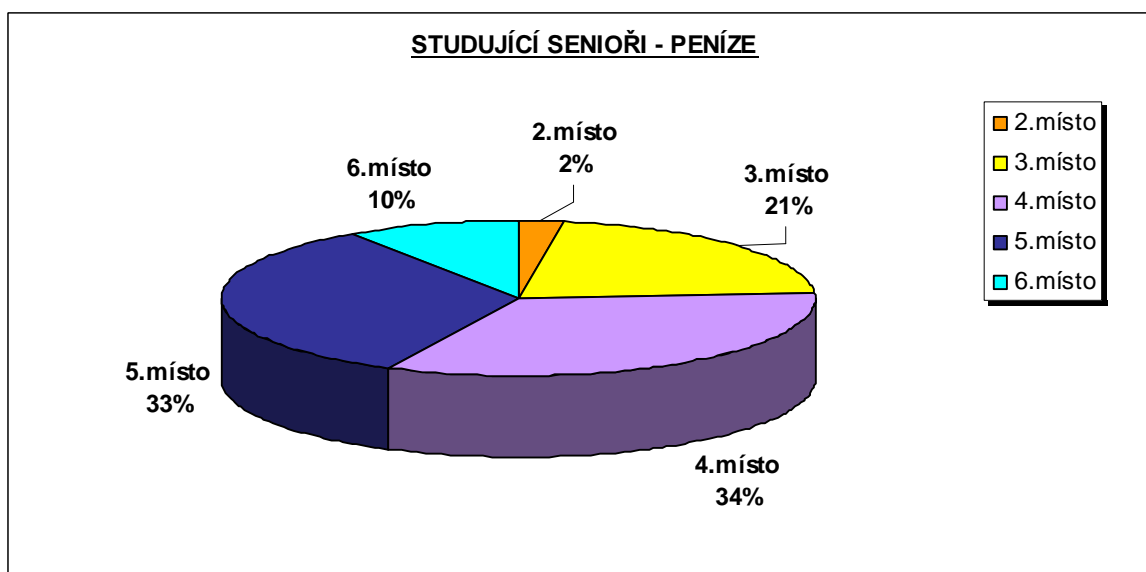
Graf 11. (k otázce č. 6) Vzdělání a její umístění v žebříčku hodnot

– nestudující senioři

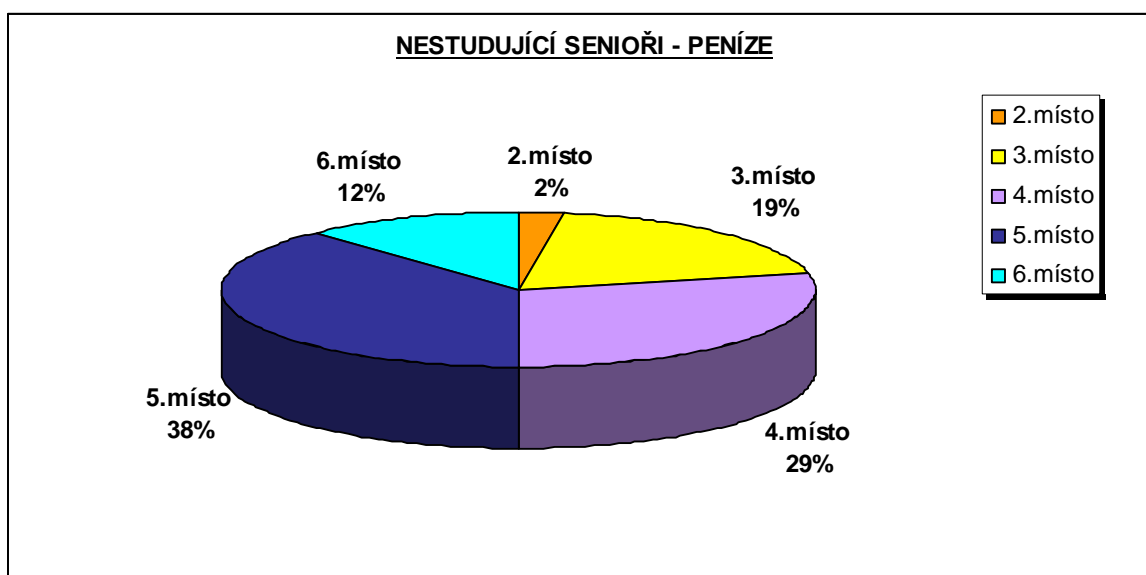
Hodnota „Vzdělání“ získala v celkovém vyhodnocení žebříčku hodnot třetí místo u obou zkoumaných skupin. Podíváme-li se ale na Graf 10. a Graf 11., zjistíme, že to tak jednoznačné „vítězství“ nebylo. První místo tahle hodnota neobsadila vůbec, proto není ani v grafech označena. Druhé místo obsadila u 5 % studentů U3V a 2 % nestudujících seniorů. Vítězné třetí místo má pouze necelá polovina (43 %) studujících seniorů a polovina (53 %) nestudujících seniorů – je to paradoxně největší rozdíl mezi oběma skupinami. Zbylé tři pozice (čtvrté, páté a šesté místo) jsou v porovnání obou skupin rozděleny téměř stejnoměrně. Na čtvrtém místě se hodnota „Vzdělání“ umístila u 21 % studujících a 22 % nestudujících seniorů. Na pátém místě pak u 24 % studujících a 21 % nestudujících. Šesté místo obsadila u 7 % studentů U3V a pouze u 2 % nestudujících seniorů.

Graf 12. (k otázce č. 6) Peníze a jejich umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V

Graf 13. (k otázce č. 6) Peníze a jejich umístění v žebříčku hodnot

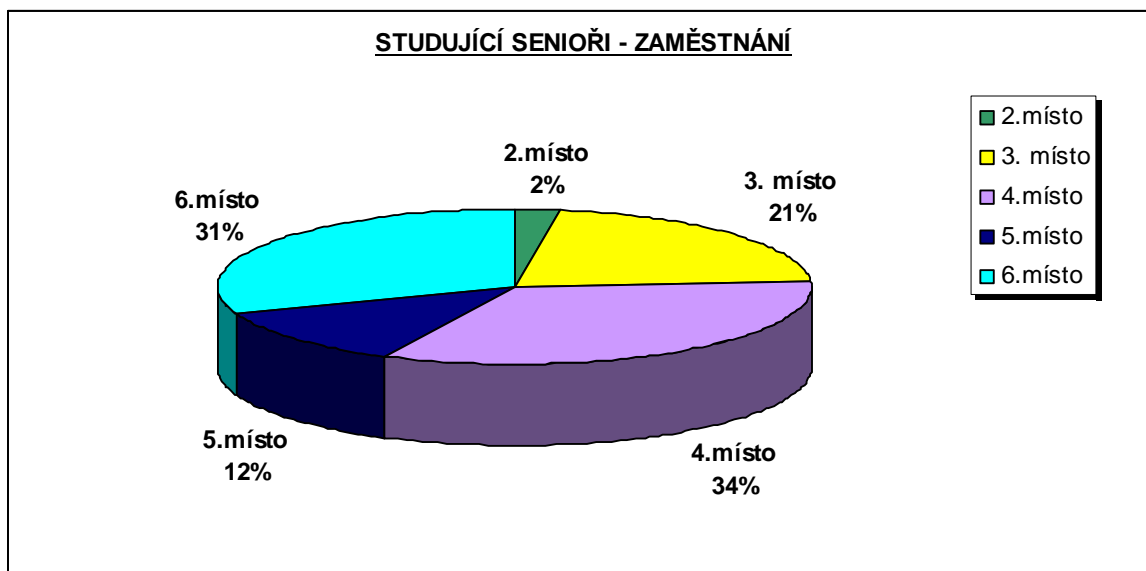
– nestudující seniory

Hodnota „Peníze“ se v průměru umístila na čtvrtém místě v žebříčku hodnot. Jak je ale zřejmé z Graf 12. a Graf 13., dalo by se o tomto výsledku dlouze diskutovat. Peníze na první místo nedal nikdo. Našli se ale tací, kteří je dali na místo druhé – a to 2 % respondentů v obou skupinách. 21 % studujících seniorů a 19 % nestudujících dalo peníze na třetí místo, čtvrté místo pro tuto hodnotu zvolilo 34 % studentů U3V a 29 % nestudujících seniorů. Předposlední páté místo volilo pro peníze 33 % studujících seniorů a 38 % nestudujících. Pro pouhých 10 % studujících a 12 % nestudujících seniorů jsou peníze na poslední

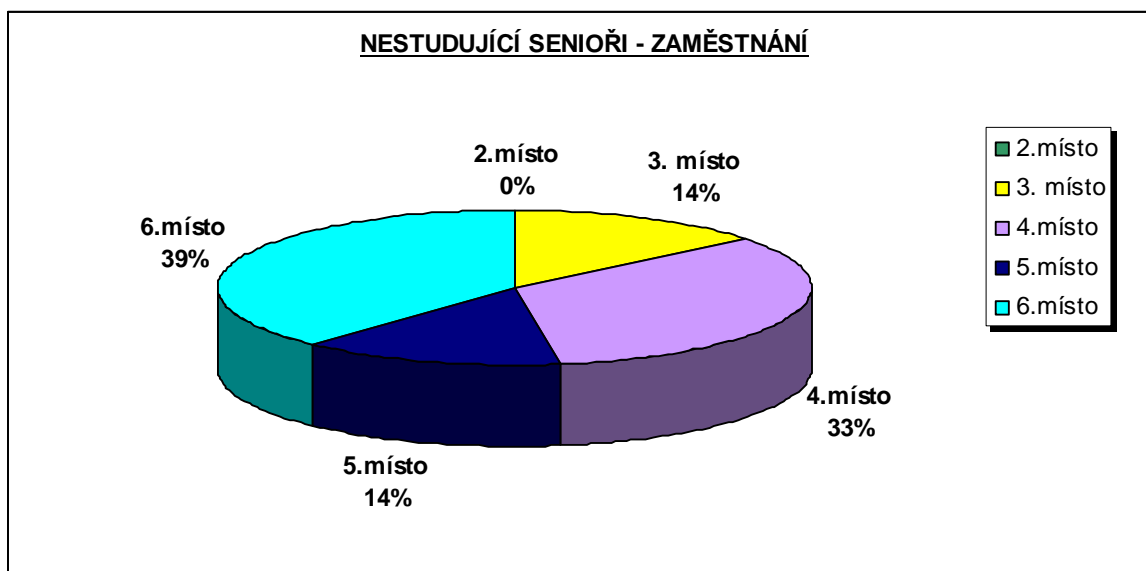
šesté příčce. Co se týče rozdílů mezi skupinami, u studujících respondentů peníze „bojují“ o čtvrté a páté místo s těsným vítězstvím čtvrté pozice – u nestudujících seniorů podobný „boj“ vyhrává pátá pozice v žebříčku hodnot.

Graf 14. (k otázce č. 6) Zaměstnání a jeho umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V

Graf 15. (k otázce č. 6) Zaměstnání a jeho umístění v žebříčku hodnot

– nestudující seniori

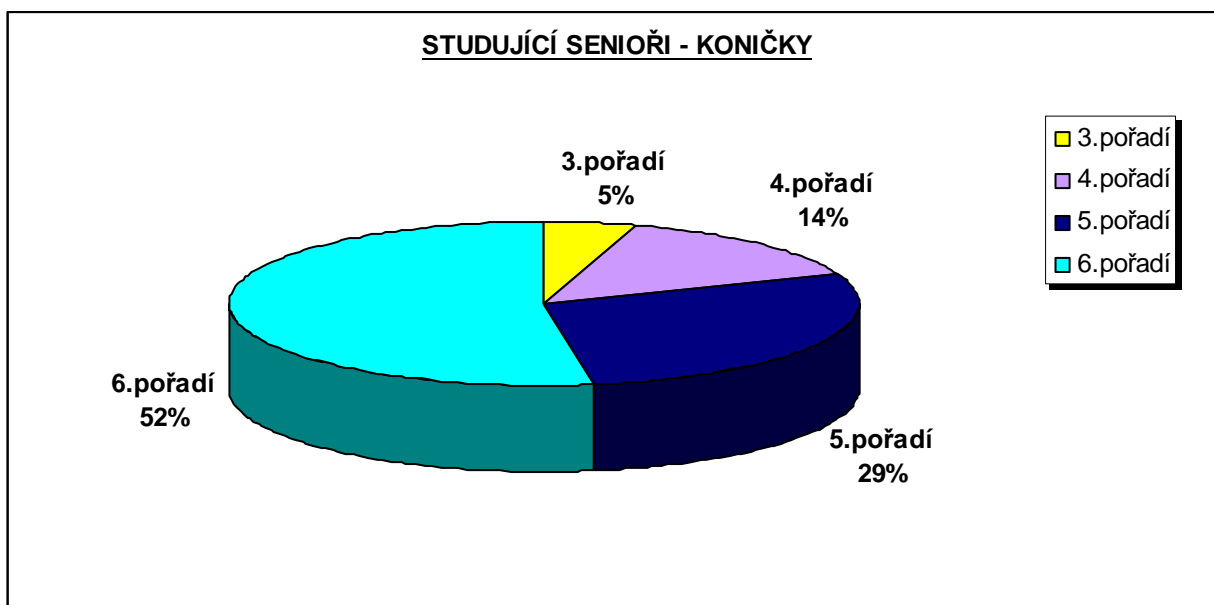

Hodnota „Zaměstnání“ se v průměrném žebříčku hodnot umístila na pátém místě. Když se ale podíváte na předešlé dva grafy (Graf 14., Graf 15.), neodpovídá tomuto konečnému výsledku ani jeden z nich. Je to z toho důvodu, že aritmetický průměr hodnoty „Zaměstná-

ní“ je u studujících seniorů 4,5 a u nestudujících seniorů 4,8. A jelikož předešlé hodnoty měly aritmetický průměr ještě nižší (viz Tab. 5.), na hodnotu „Zaměstnání“ vyšlo páté místo.

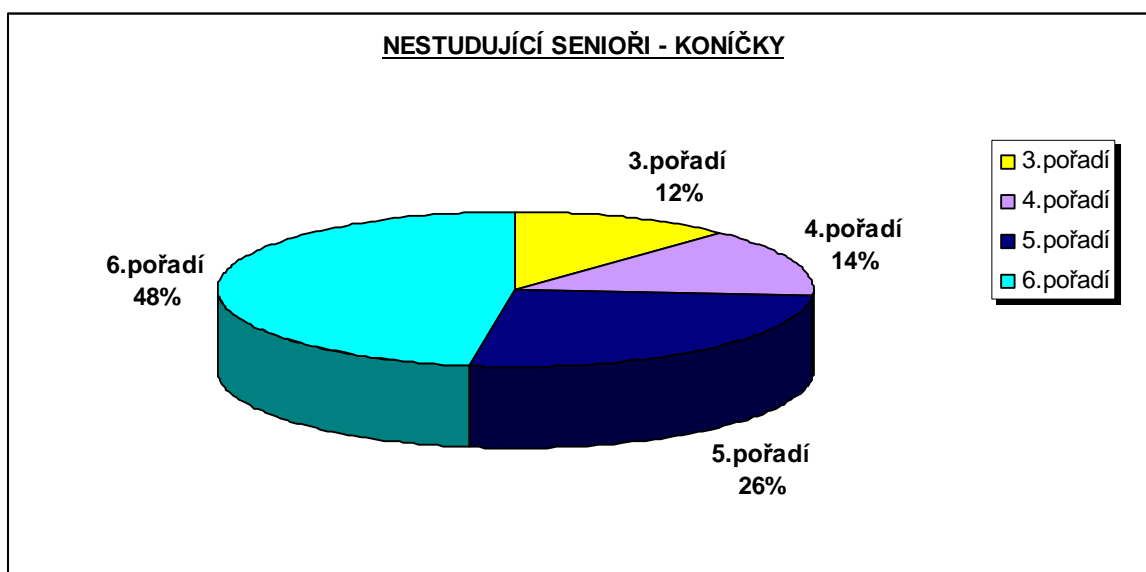
První místo pro tuto hodnotu ne zvolil nikdo. Pouze 2 % studujících seniorů daly „Zaměstnání“ na druhé místo. Třetí místo tato hodnota obsadila u 21 % studujících a 14 % nestudujících seniorů. Čtvrté místo zvolilo 34 % studentů U3V a 33 % nestudujících seniorů. Pouze pro 12 % studujících a 14 % nestudujících seniorů je „Zaměstnání“ na pátém místě. Šesté místo má podobné procentuální zastoupení jako místo čtvrté – pro 31 % studujících a 39 % nestudujících seniorů je tato hodnota umístěna až na poslední šesté příčce. Rozdíly mezi studujícími a nestudujícími seniory v umístění „Zaměstnání“ v žebříčku hodnot jsou následující: I když šesté a čtvrté místo je u obou skupin respondentů procentuálně velice podobné, studující senioři se častěji přiklání k čtvrtému místu a nestudující zase k šesté pozici pro hodnotu „Zaměstnání“.

Graf 16. (k otázce č. 6) Koníčky a jejich umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V

Graf 17. (k otázce č. 6) Koníčky a jejich umístění v žebříčku hodnot

– nestudující senioři

Hodnota „Koníčky“ se v průměrném žebříčku hodnot umístila na šesté pozici, což konečně odpovídá i jednotlivým výsledkům u obou skupin (Graf 16., Graf 17.). První a druhé místo není touto hodnotou obsazeno ani u jedné skupiny seniorů. Na třetí příčce se umístila u 5 % studentů U3V a u 12 % nestudujících seniorů. Čtvrté místo si pro hodnotu „Koníčky“ vyhradilo stejný počet seniorů v obou skupinách a to 14 %. Na pátém místě má tuto hodnotu 29 % studujících a 26 % nestudujících seniorů. Vítěznou šestou pozici volilo 52 % studentů U3V a 48 % nestudujících seniorů. Rozdíly mezi skupinami jsou tedy velmi malé – pouze třetí pozice má výrazněji větší počet příznivců u nestudujících seniorů.

Následující otázky dotazníku se podrobněji zabývají jednotlivými hodnotami, ze kterých respondenti sestavovali žebříček hodnot v otázce č. 6.

Otázka č. 7:

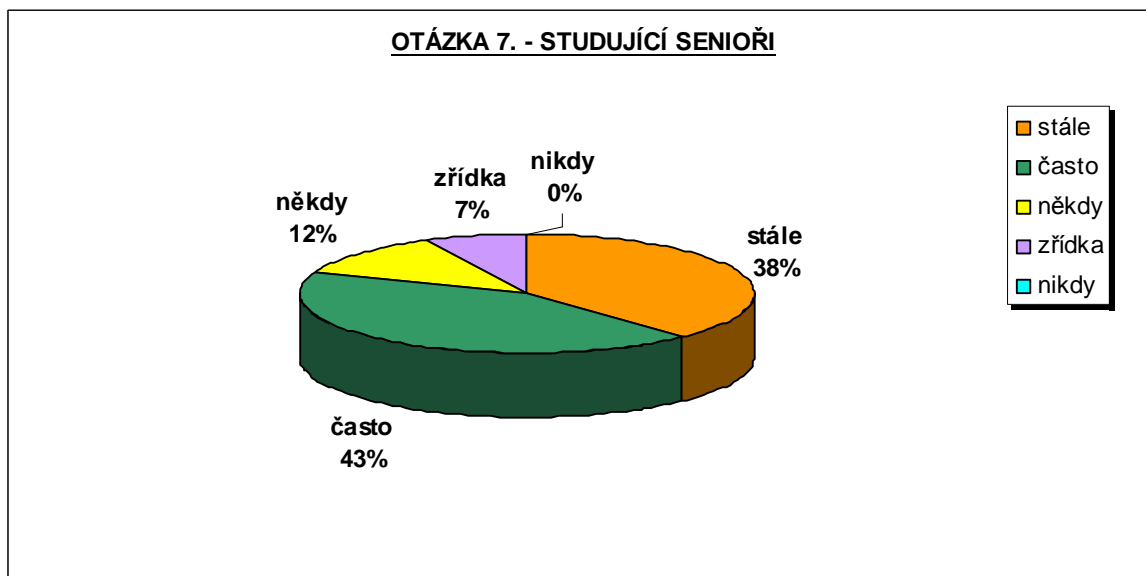
„Jak často se staráte o své fyzické zdraví (pohyb, zdravá výživa, odpočinek)?“

Možnosti odpovědí byly dlouhé a nevešly se do grafu, proto je uvádím zvlášť:

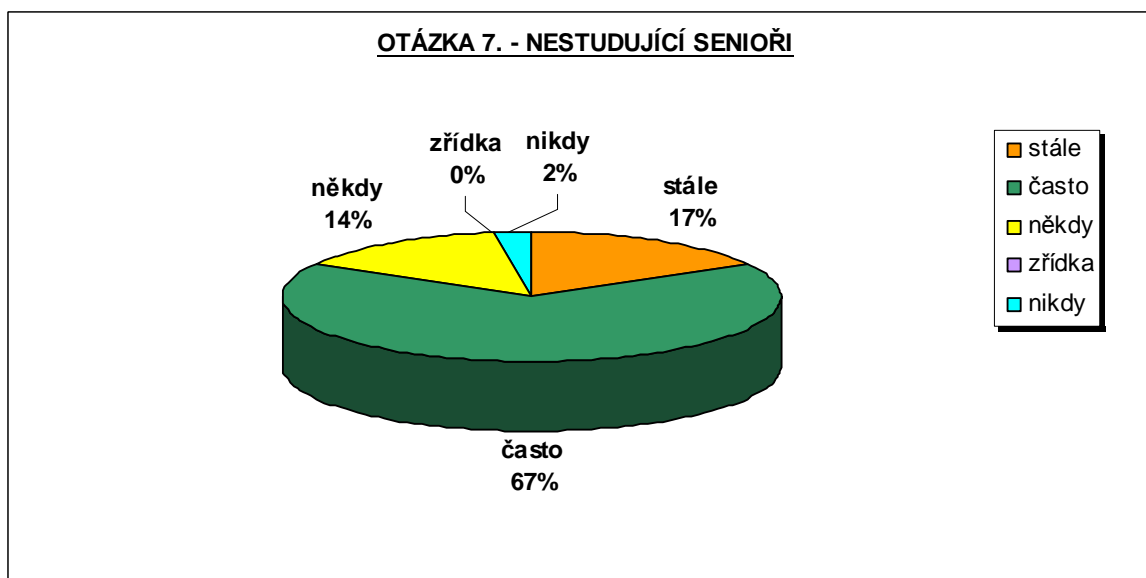
- a) stále – pravidelně se hýbu, jím zdravě a odpočívám, je to pro mě důležité
- b) často – snažím se dodržovat zdravé životní návyky, ale ne vždy se „zadaří“
- c) někdy – když si vzpomenu a chce se mi
- d) zřídka – pouze pokud mě okolnosti donutí

e) nikdy

Graf 18. Otázka č. 7: „ Jak často se staráte o své fyzické zdraví (pohyb, zdravá výživa, odpočinek)?“ – studenti U3V

Graf 19. Otázka č. 7: „ Jak často se staráte o své fyzické zdraví (pohyb, zdravá výživa, odpočinek)?“ – nestudující seniori

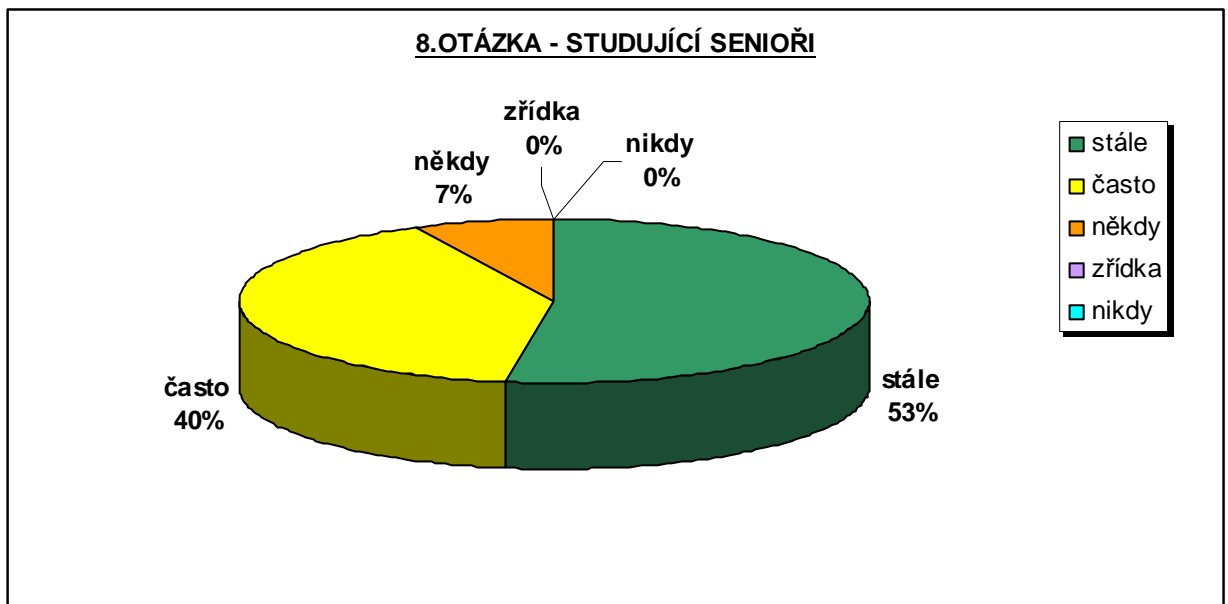
O své fyzické zdraví se pravidelně - „stále“ stará 38 % studujících a 17 % nestudujících seniorů. Dodržovat zdravé návyky se „často“ snaží 43 % studujících a 67 % nestudujících seniorů. Pouze 12 % studujících a 14 % nestudujících seniorů se o své fyzické zdraví stará jen „někdy“ a 7 % studujících se o fyzické zdraví starají pouze „zřídka“. 2 % nestudujících dokonce odpovědělo, že o svou fyzickou pohodu se nestarají „nikdy“. Obě skupiny se snaží

o své fyzické zdraví pečovat. V celkovém počtu jsou na tom o něco lépe nestudující senioři, v pravidelnosti zase senioři studující.

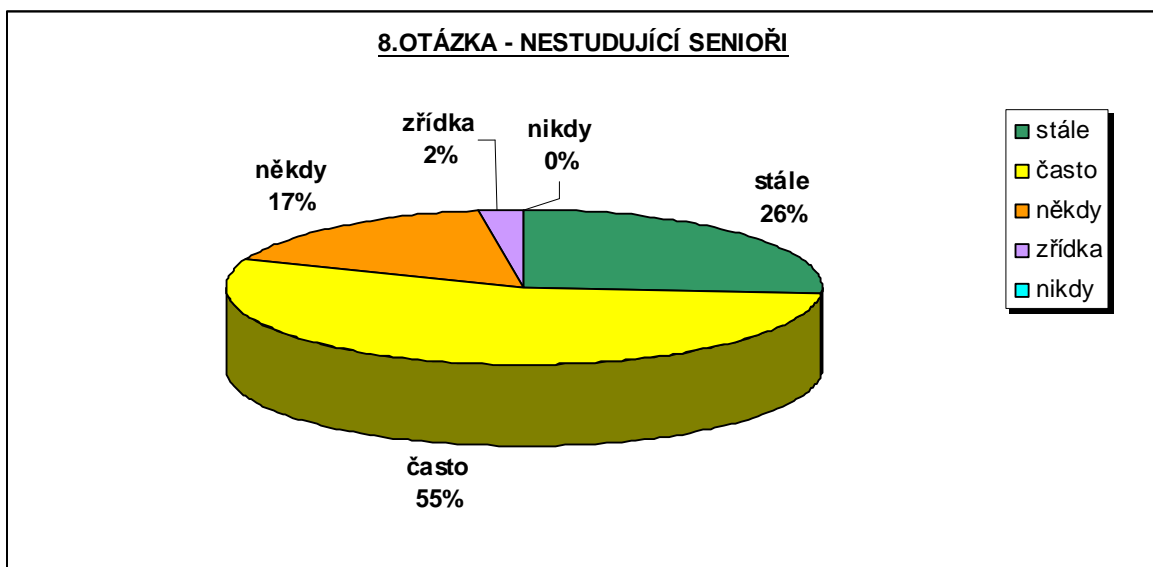
Otázka č. 8:

„Jak často provozujete duševní aktivity jako jsou čtení, luštění křížovek a hlavolamů, procvičování paměti, studium apod.?“

Graf 20. Otázka č. 8 : „Jak často provozujete duševní aktivity jako je čtení, luštění křížovek a hlavolamů, procvičování paměti, studium apod.?“ – studenti U3V

Graf 21. Otázka č. 8 : „Jak často provozujete duševní aktivity jako je čtení, luštění křížovek a hlavolamů, procvičování paměti, studium apod.?“ – nestudující senioři

V grafech (Graf 20., Graf 21.) opět neuvádím celé znění možností odpovědí na otázku č. 8, zmíním je tedy v následujícím vyhodnocení.

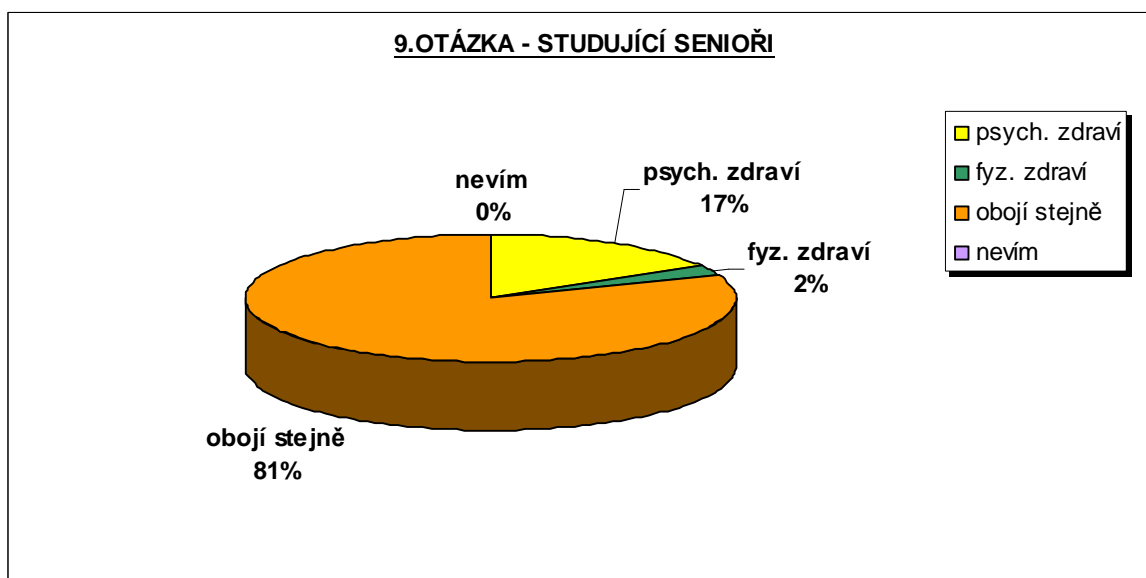
53 % studentů U3V se věnuje duševním aktivitám „stále“, u nestudujících seniorů je to pouze 26 %. Možnost „často – vřdycky si najdu chvíličku“ zvolilo 40 % studujících a 55 % nestudujících seniorů. Možnost „Někdy“- když zrovna nemám nic lepšího na práci“, zvolilo 7 % studujících a 17 % nestudujících seniorů. Pro možnost „Zřídka – pouze když to souvisí s něčím, co mě hodně zajímá“ se rozhodlo jen 2% respondentů, a to z řad nestudujících seniorů. Možnost „Nikdy – nebaví mě to“ nezvolil nikdo. Z grafů jasně vyplývá, že studující senioři se duševním aktivitám věnují ve větším počtu a častěji než senioři nestudující.

Otázka č. 9:

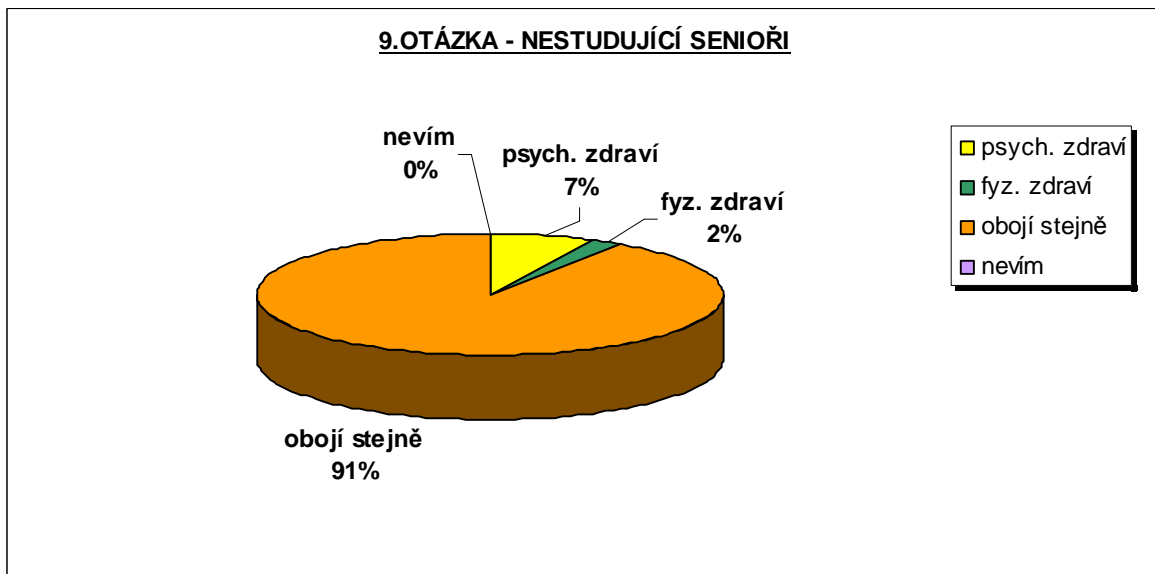
„Co je pro Vás důležitější, psychické nebo fyzické zdraví?“

Graf 22. Otázka č. 9: „Co je pro Vás důležitější, psychické nebo fyzické zdraví?“

– studenti U3V

Graf 23. Otázka č. 9: „Co je pro Vás důležitější, psychické nebo fyzické zdraví?“ – nestudující senioři

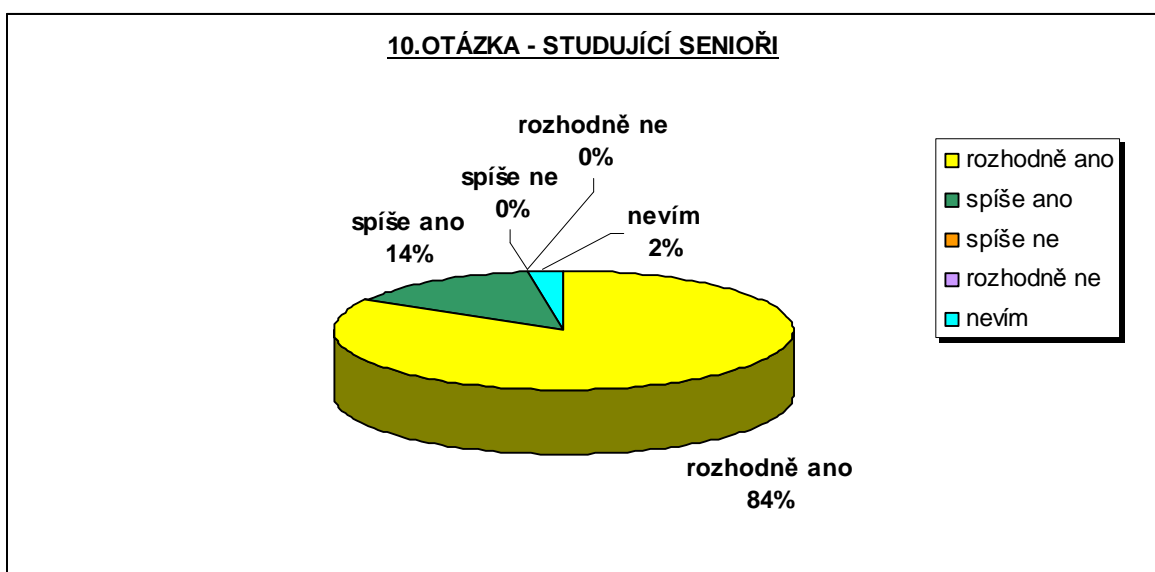
Většina respondentů odpověděla, že je pro ně psychické zdraví stejně důležité jako fyzické – 81 % studujících a 91 % nestudujících seniorů. Psychické zdraví upřednostňuje 17 % studujících seniorů a pouze 7 % nestudujících, fyzické pak 2 % v obou skupinách.

Otázka č. 10:

„Jsou pro Vás důležité rodinné a příbuzenské vztahy? A proč? (Chcete-li doplňte)“

Graf 24. Otázka č. 10: „Jsou pro Vás důležité rodinné a příbuzenské vztahy?“

– studenti U3V

Graf 25. Otázka č. 10: „Jsou pro Vás důležité rodinné a příbuzenské vztahy?“

– nestudující senioři

Pro obě skupiny respondentů jsou příbuzenské vztahy velmi důležité – odpovědělo tak 84 % studujících a dokonce 90 % nestudujících seniorů („rozhodně ano“). Možnost „spíše ano“ zvolilo pouze 14 % studentů U3V a 10 % nestudujících seniorů. 2 % studujících seniorů nevědělo, jak na tuto otázku odpovědět, a tak zvolilo možnost „nevím“. Zbylé možnosti zůstaly nevyužity. Z grafů je patrné, že nestudující senioři jsou o důležitosti rodiny více přesvědčeni, než senioři studující.

Doplňující otázka:

10. otázka umožňovala respondentům zdůvodnit svou odpověď. K důležitosti rodinných a příbuzenských vztahů se vyjádřilo 23 studujících a 21 nestudujících seniorů. Obě skupiny se vyjadřovali velmi podobně, a tak nebudu řešit rozdílnost mezi nimi. Proč jsou pro ně rodinné vztahy tak důležité odůvodňovali nejčastěji takto:

- rodina je základ šťastného života (14 respondentů)
- rodina = zázemí, pocit jistoty, pomoc v nouzi (12 respondentů)
- nejsem sám(a) (8 respondentů)
- je to výchovou, jde o tradici (7 respondentů)
- láska – mám rodinu rád(a) (4 respondenti)
- rodina je základ společnosti (3 respondenti)

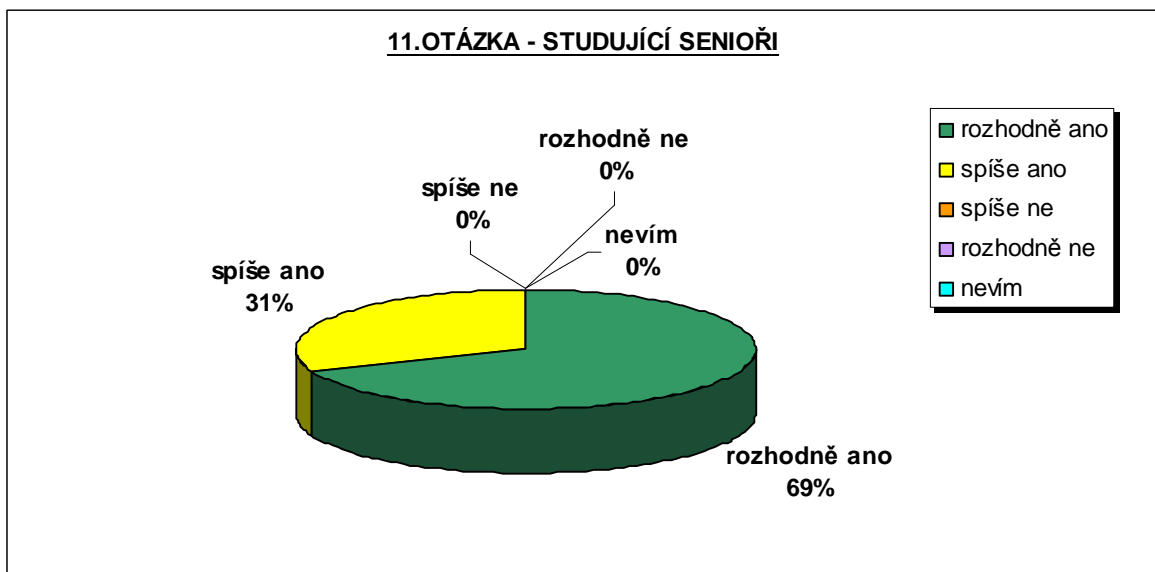
Dále se objevila odpověď, že rodina je důležitá jako pokračovatel rodu a že je zde důležitá shoda a sounáležitost.

Otázka č. 11:

„Považuje se ve Vaší rodině vzdělání za důležité?“

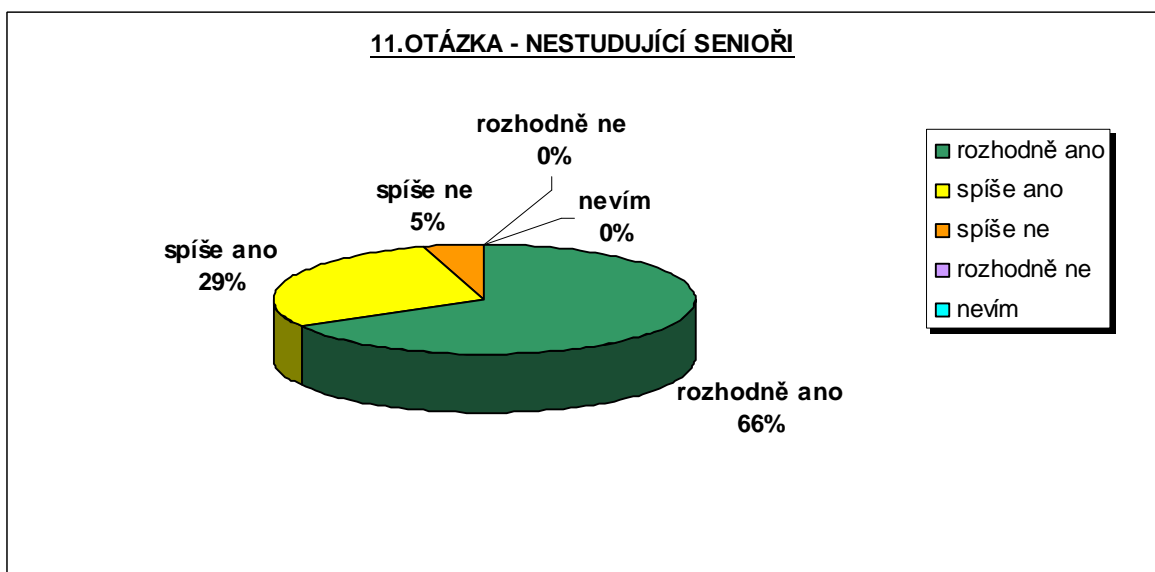
Graf 26. Otázka č. 11: „Považuje se ve Vaší rodině vzdělání za důležité?“

– studenti U3V

Graf 27. Otázka č. 11: „Považuje se ve Vaší rodině vzdělání za důležité?“

- nestudující seniři

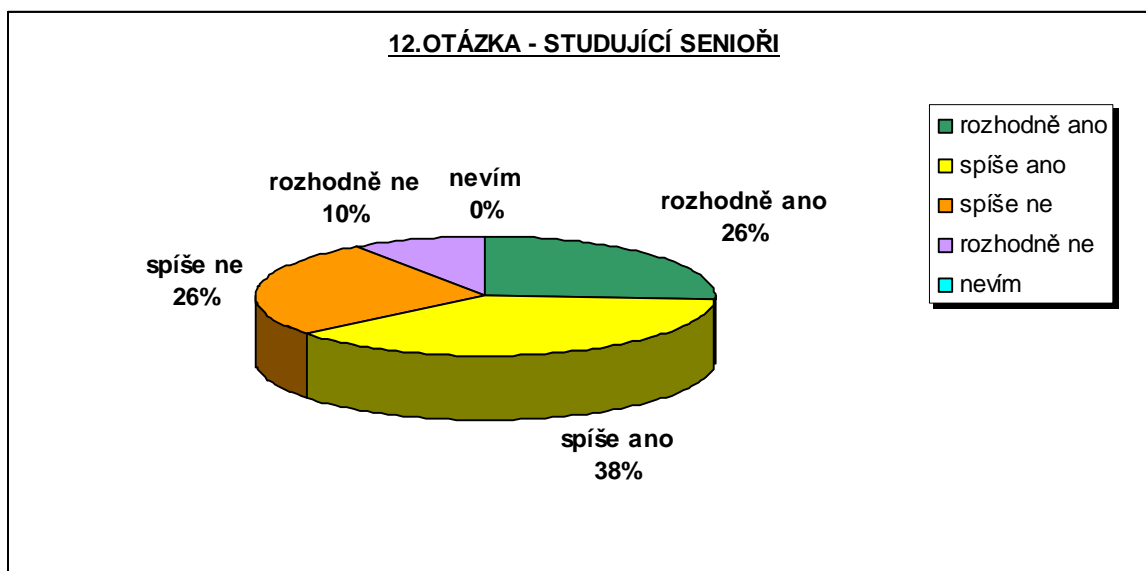
69 % studujících a 66 % nestudujících seniorů odpovědělo, že v jejich rodině je vzdělání rozhodně důležité. Stejně kladně, ale s menší jistotou („spíše ano“) odpovědělo 31 % studujících a 29 % nestudujících seniorů. Odpověď „spíše ne“ zvolilo pouze 5 % nestudujících seniorů, u studujících takto neodpověděl nikdo. Možnosti „rozhodně ne“ a „nevím“ nezvolil jako odpověď žádný z respondentů. Z výsledných hodnot lze říci, že v rodinách studentů U3V je vzdělání více důležité, než u nestudujících seniorů.

Otázka č. 12:

„ Jste spokojeni se svým dosaženým vzděláním?“

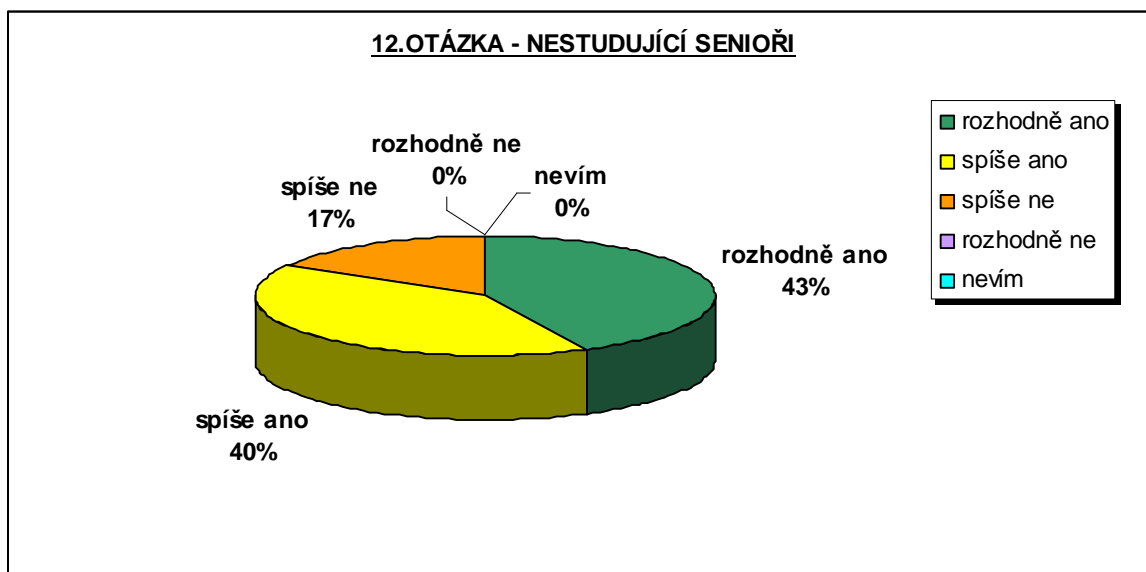
Graf 28. Otázka č. 12: „Jste spokojeni se svým dosaženým vzděláním?“

– studenti U3V

Graf 29. Otázka č. 12: „Jste spokojeni se svým dosaženým vzděláním?“

– nestudující senioři

Se svým dosaženým vzděláním je rozhodně spokojeno jen 26 % studujících seniorů a 43 % nestudujících seniorů. Odpověď „spíše ano“ volilo 38 % studujících a 40 % nestudujících seniorů. Moc spokojeno se svým vzděláním není („spíše ne“) 26 % studujících seniorů a 17 % nestudujících a dokonce obzvlášť nespokojených („rozhodně ne“) je 10 % studujících seniorů (u nestudujících tak neodpověděl nikdo). Odpověď „rozhodně ne“ a „nevím“ nezvolil nikdo. Z grafů (Graf 28., Graf 29.), je patrné, že studující senioři jsou více nespokojeni se svým vzděláním, než senioři nestudující.

Otázka č. 13:

„Považujete vzdělání v životě člověka za důležité?“

Graf 30. Otázka č. 13: „Považujete vzdělání v životě člověka za důležité?“

– studenti U3V

Graf 31. Otázka č. 13: „Považujete vzdělání v životě člověka za důležité?“

- nestudující seniori

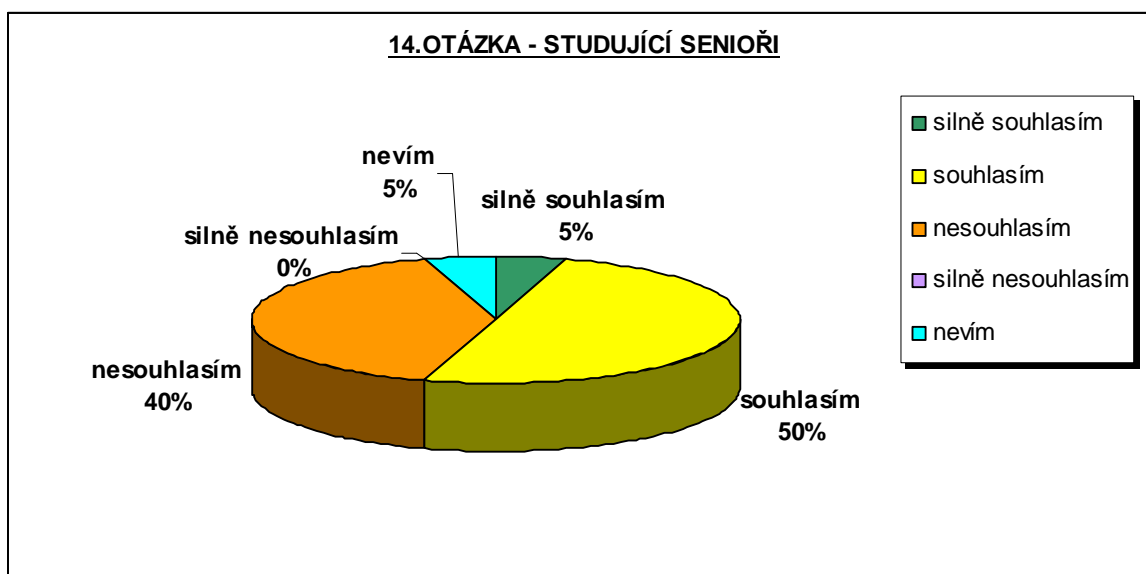
S tím, že je vzdělání v životě člověka důležité, plně souhlasí 88 % studujících a 79 % nestudujících seniorů. O něco méně si tím je jisto („spíše ano“) 12 % studujících a 19 % ne-

studujících seniorů a 2 % nestudujících zastává názor, že vzdělání není zas tak důležité v životě člověka („spíše ne“). Studující senioři se celkově více zastávají názoru, že vzdělání hraje důležitou roli v životě člověka, než senioři nestudující.

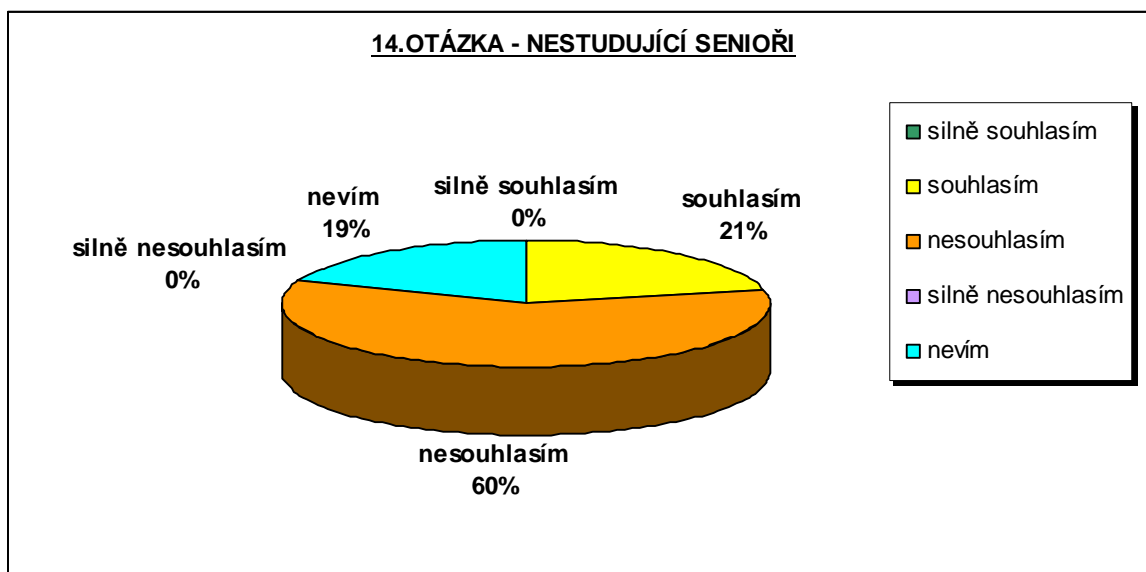
Otázka č. 14:

„Zamyslete se nad tvrzením: „Čím vyšší vzdělání, tím spokojenější život.“

Graf 32. Otázka č. 14: „Zamyslete se nad tvrzením: „Čím vyšší vzdělání, tím spokojenější život.“ – studenti U3V

Graf 33. Otázka č. 14: „Zamyslete se nad tvrzením: „Čím vyšší vzdělání, tím spokojenější život.“ – nestudující senioři

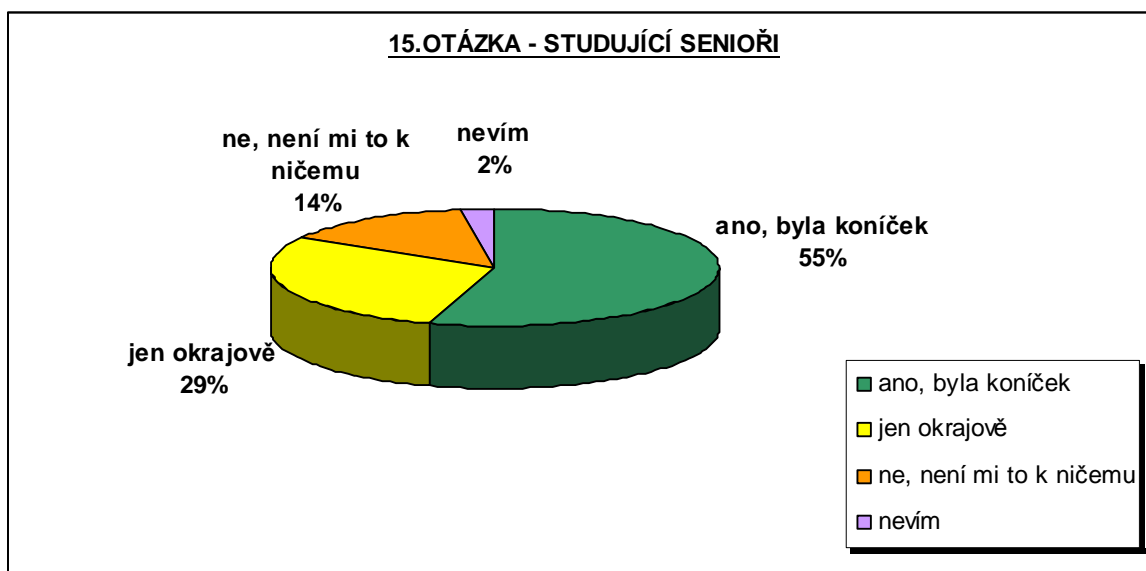

S tímto tvrzením silně souhlasí pouze 5 % studujících seniorů a z řad nestudujících tak neodpověděl nikdo. Možnost „souhlasím“ zvolilo 50 % studujících a 21% nestudujících seniorů. S tvrzením pak nesouhlasí 40 % studentů U3V a dokonce 60 % nestudujících seniorů. 5 % studujících seniorů nevědělo, jak na toto tvrzení reagovat, a tak zahrkla možnost („nevím“). Rozdíly mezi skupinami seniorů jsou markantní. Více jak polovina (55%) studujících seniorů s tvrzením souhlasí a nestudující senioři (v 60 %) naopak nesouhlasí.

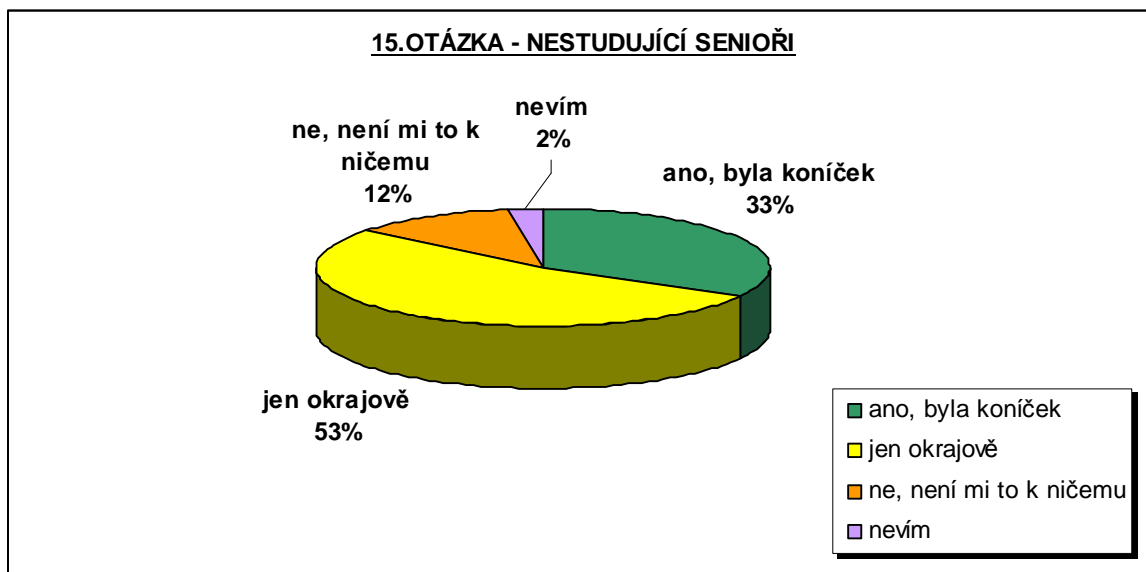
Otázka č. 15:

„Zajímají Vás informace týkající se Vašeho zaměstnání i po tom, co už do práce nechodíte?“

Graf 34. Otázka č. 15: „Zajímají Vás informace týkající se Vašeho zaměstnání i po tom, co už do práce nechodíte?“ – studenti U3V

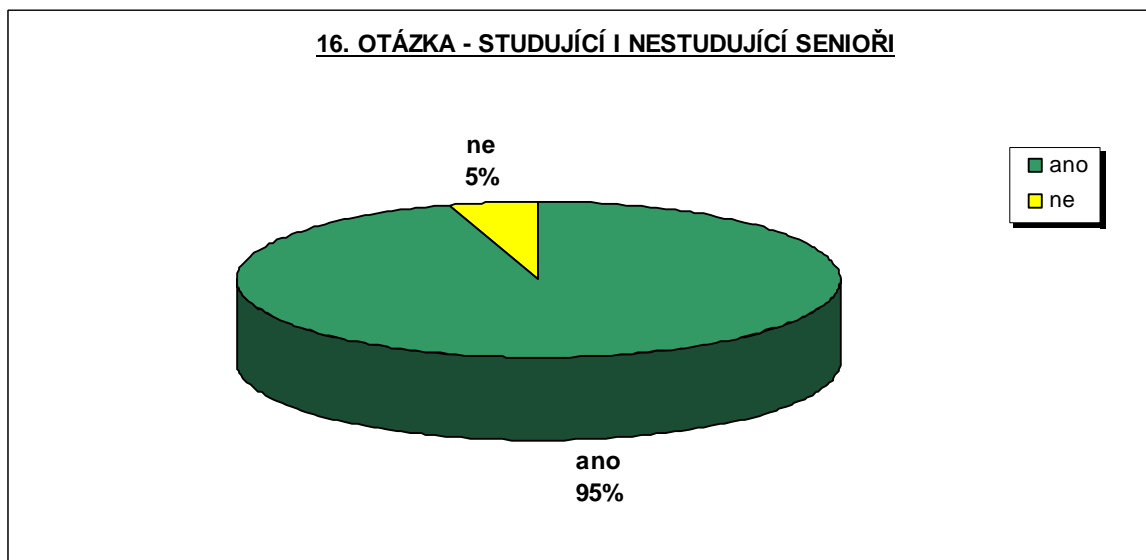
Graf 35. Otázka č. 15: „Zajímají Vás informace týkající se Vašeho zaměstnání i po tom, co už do práce nechodíte?“ – nestudující senioři

Pro 55 % studujících a 33 % nestudujících seniorů byla práce koníčkem a nadále se zajímají o informace ze svého dnes již bývalého zaměstnání. 29 % studentů U3V a 53 % nestudujících seniorů se o tyto informace zajímají také, ale už jen okrajově - „zřejmě síla zvyku“ a 14 % studujících a 12 % nestudujících seniorů tvrdí, že je informace o zaměstnání nezajímají, protože jim to už není k ničemu. A 2 % respondentů v obou skupinách na tuto otázku odpovědělo, že neví. Obě skupiny se tedy zajímají o informace ze svého bývalého zaměstnání. Více zainteresováni jsou zde však studující senioři, protože víc jak polovina tvrdí, že jde o věc zábavy.

Otázka č. 16:

„ Máte koníčky neboli „hobby“ ?“

Graf 36. Otázka č. 16: „ Máte koníčky neboli „hobby“ ?“

Tento graf je shodný pro obě skupiny respondentů, protože studující i nestudující senioři odpovídali naprosto shodně. 95 % všech respondentů uvedlo, že má koníčky a pouze 5 % žádné koníčky nemá. Pro ty, co odpověděli, že koníčky mají následovala doplňující otázka: „Pokud Vaše odpověď na 16. otázku zněla „ANO“, vypiš na 16. otázku zněla „ANO“, prosím vypište své koníčky na následující řádky:“

Na doplňující otázku odpovědělo 80 respondentů, což jsou všichni, kdo uvedli, že koníčky mají (95 %). Vyjmenované koníčky byly v obou skupinách velmi obdobné jak druhem, tak i počtem, a proto jsem je zařadila do kategorií, jejichž výčet nyní uvedu od nejpočetnějších po nejméně zmiňované:

- čtení a literatura - celkem 45 respondentů (21 studujících, 24 nestudujících)
- cestování a turistika - celkem 26 respondentů (14 studujících, 12 nestudujících)
- zahradničení (pěstování kyttek, ovoce, zeleniny- celkem 25 respondentů (14 studujících, 11 nestudujících)
- kultura (hudba, kino, divadlo, koncerty, TV, politika, ekonomika)
- celkem 21 respondentů (13 studujících, 8 nestudujících)

- sport (plavání, lyžování, cyklistika, tenis, jóga, fotbal)
 - celkem 21 respondentů (12 studujících, 9 nestudujících)
- luštění (rébusy, křížovky, sudoku)
 - celkem 17 respondentů (4 studujících, 13 nestudujících)
- ruční práce (pletení, háčkování, šití, vyšívání)
 - celkem 15 respondentů (7 studujících, 8 nestudujících)
- studium (cizí jazyky, historie, matematika, fyzika, U3V, alternativní medicína)
 - celkem 11 respondentů (9 studujících, 2 nestudujících)

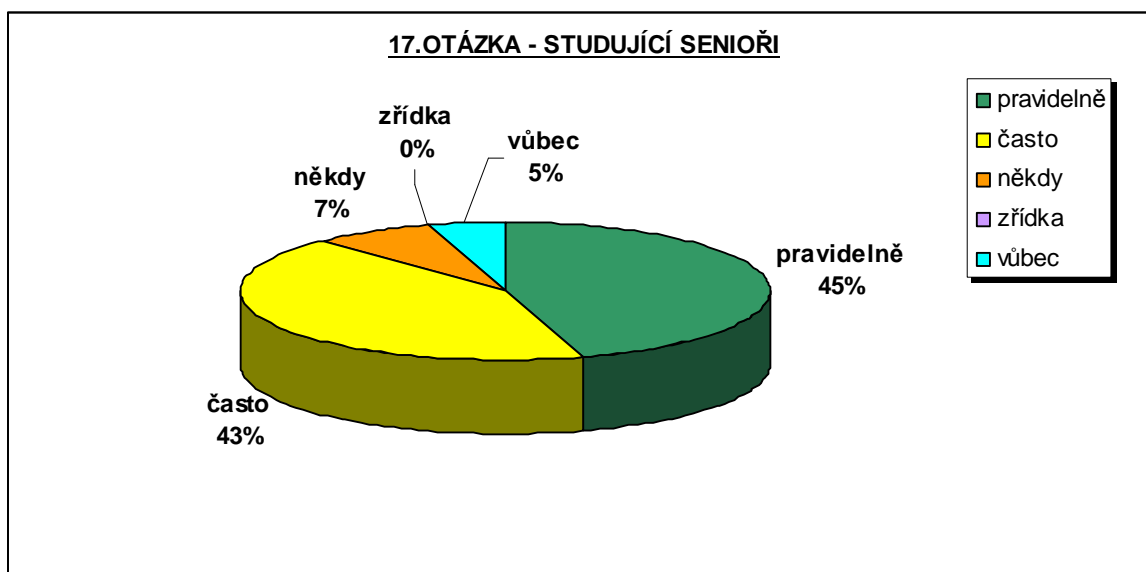
Další záliby nešly zařadit do předešlých kategorií a vyskytly se většinou jen jednou, proto jsem je zahrnula do jedné kategorie s názvem „Jiné“. Do této kategorie patří:

Kynologie, PC a internet, fotografování, vnučátka, pečení a vaření, kutilství, myslivost, rybaření, houbaření, elektrotechnika, modelářství.

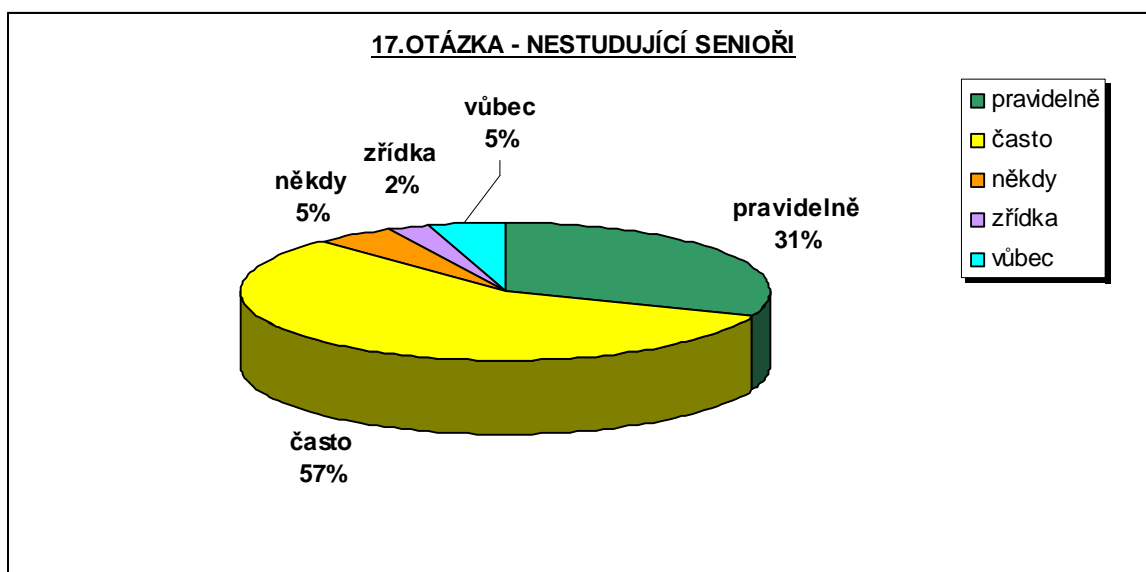
Otázka č. 17:

„ Jak často se svým koníčkům věnujete?“

Graf 37. Otázka č. 17: „ Jak často se svým koníčkům věnujete?“ - studenti U3V

Graf 38. Otázka č. 17: „ Jak často se svým koníčkům věnujete?“ - nestudující seniori

Svým koníčkům se pravidelně věnuje 45 % studujících a 31 % nestudujících seniorů. „Často“ se jim věnuje 43 % studujících a 57 % nestudujících seniorů. „Někdy“ si na ně čas udělá 7 % studentů U3V a 5 % nestudujících seniorů. Svým koníčkům se „zřídka“ věnuje pouze 2 % nestudujících seniorů, ze studujících tak neuvedl nikdo. 5 % respondentů z obou skupin odpovědělo, že se svým koníčkům nevěnuje vůbec („protože na ně nemá čas“). Z Graf 37. a

Graf 38. tedy vyplývá, že studující seniori se svým koníčkům věnují častěji než nestudující.

5.6 Interpretace a shrnutí výsledků

Předpokládala jsem, že výsledky výzkumu ukážou výrazné rozdíly mezi studujícími a nestudujícími seniory a že se tyto rozdíly projeví i v žebříčku hodnot - to se mi ale nepotvrdilo.

Žebříček životních hodnot obou skupin byl totožný, což vyplynulo z aritmetického průměru pořadí jednotlivých hodnot. Jejich pořadí je následující:

1. ZDRAVÍ
2. RODINA
3. VZDĚLÁNÍ
4. PENÍZE

5. ZAMĚSTNÁNÍ

6. KONÍČKY

Pořadí hodnot „Zdraví“ a „Rodina“ volila většina respondentů stejně (první místo pro zdraví zvolilo 84 % studujících a 74 % nestudujících; druhé místo pro rodinu zvolilo 76 % studujících a 84 % nestudujících). I „Vzdělání“ své třetí místo získalo u obou skupin největším počtem respondentů (43 % studujících a 53 % nestudujících). U pořadí hodnoty „Peníze“ a „Zaměstnání“ se však respondenti různily tak, že výsledné čtvrté místo pro peníze zvolilo pouze 34 % studujících a 29 % nestudujících seniorů a páté místo pro zaměstnání zvolilo dokonce jen 12 % studujících a 14 % nestudujících seniorů. Jak už jsem ale uvedla výše, výsledný žebříček hodnot byl sestaven podle aritmetického průměru jednotlivých hodnot (viz. Tab. 5.), a proto je výsledné pořadí takové, jaké je. Na šesté místo byla zvolena hodnota koníčky, a to opět největším počtem respondentů, tedy 52% studujících a 48 % nestudujících seniorů.

I když se u některých hodnot výsledné pořadí v žebříčku hodnot nezdá být zcela jednoznačné, rozdíly mezi skupinami v jejich volení jsou ve většině případech velmi malé (viz Tab. 4., Tab. 5.). Proto můžu říci, že rozdíl mezi studujícími a nestudujícími seniory v žebříčku hodnot je nepodstatný.

Dále jsem se domnívala, že studující senioři budou vzdělání umisťovat na vyšší pozice v žebříčku hodnot, než nestudující senioři. Ani tato domněnka se mi nepotvrdila. Dalo by se říci, že opak je pravdou: Hodnotu vzdělání umisťovalo na třetí a vyšší pozici 55 % nestudujících seniorů a pouze 48 % studujících seniorů (viz Graf 10., Graf 11.). Možná je to proto, že nestudující senioři více pociťují nedostatek vědomostí vůči svým dětem, vnoučatům a celkově mladší generaci než senioři, kteří se i nadále vzdělávají, a mají tak větší přehled o současném světě. Osobně si myslím, že by nebylo bezvýznamné udělat výzkum, který by se zaměřil na vliv rodiny v otázce vzdělávání starší populace. Dále jsem se respondentů ptala, zda považují vzdělání v životě člověka za důležité. Téměř všichni, až na 2 % nestudujících seniorů odpovědělo, že ano, ale studující senioři si tím byli jisti více, což se dalo přepokládat.

S tím, že je vzdělání v životě člověka důležité, souhlasí všichni studující a drtivá většina nestudujících seniorů (98 %) (viz Graf 30., Graf 31.). S touto hodnotou souvisí i další moje domněnka. Předpokládala jsem, že nestudující senioři budou více spokojeni se svým vzdě-

láním, než senioři, kteří navštěvují U3V. Z výsledku výzkumu vyplývá, že jsem se nemýlíla. 83 % nestudujících seniorů je se svým dosaženým vzděláním (více či méně) spokojeno, u studujících seniorů tak odpovědělo pouze 64 % respondentů (viz Graf 28., Graf 29.). To, že senioři navštěvují U3V, může vypovídat o tom, že v minulosti neměli možnost studovat, a proto se rozhodli využít tuto možnost nyní.

Pokud někdo navštěvuje „školu“ i ve vysokém věku, je dost pravděpodobné, že ve své rodině zdůrazňuje důležitost vzdělání. I na to jsem se zaměřila ve svém výzkumu a zjistila jsem, že ve všech rodinách studujících seniorů, kterých jsem se tázala, považují vzdělání za důležité (69 % „rozhodně ano“, 31 % „spíše ano“) (viz Graf 26.). U nestudujících takto odpovědělo 95 % respondentů (66 % „rozhodně ano“, 29 % „spíše ano“) (viz Graf 27.), což by odpovídalo jejich vysokému hodnocení vzdělání v žebříčku hodnot.

Jako vysokoškolačka se často setkávám s názorem, že díky vysokému vzdělání bude můj život spokojenější. Chtěla jsem vědět, co si o tom myslí lidé, kteří už mají větší část života za sebou a jejichž názor na tuto polemiku bude podložen zkušenostmi. S tvrzením „čím vyšší vzdělání, tím spokojenější život“ souhlasila víc jak polovina studujících seniorů (55 %) a jen necelá třetina nestudujících (21 %). Většina nestudujících seniorů byla proti tomuto tvrzení (60 %) a u studujících stejný názor zastává 40 % respondentů (viz Graf 32., Graf 33.). V tomto směru mě respondenti nepřekvapili, i když jsem očekávala více kladných odpovědí u studentů U3V. Zde se tedy potvrdilo jediné - co člověk, to jiný názor.

Zdraví je podle respondentů nejdůležitější hodnota. Mě ale zajímalo, jestli je pro ně důležitější fyzické či psychické zdraví a jak často se o ně starají. Předpokládala jsem, že studující senioři budou více upřednostňovat psychické zdraví a nestudující zase zdraví fyzické. I zde jsem se ale mylíla. Většina respondentů neupřednostňuje ani jedno z nich - obě jsou pro ně stejně důležité (viz

Graf 23., Graf 24.), jen 17 % studujících uvedlo psychické zdraví jako důležitější a u nestudujících to bylo 7 %. Fyzické zdraví upřednostnily pouze 2 % v obou skupinách. Možná že by se má teorie potvrdila, kdybych do nabídky odpovědí na tuto otázku (č. 9, viz příloha P I) uvedla pouze dvě možnosti - tedy aby respondenti mohli volit pouze mezi psychickým a fyzickým zdravím. Co se týče fyzického zdraví, nestudující senioři se mu celkově věnují o něco více častěji (84 %) než senioři studující (81 %), v rámci pravidelnosti jsou na tom ale lépe studující senioři (38 %) než nestudující (17 %) (viz Graf 18., Graf 19.). Psychic-

kým aktivitám se více i častěji věnují senioři studující (viz Graf 20., Graf 21.), což logicky vyplývá z jejich zájmu o studium.

Rodina je pro většinu respondentů druhá nejdůležitější hodnota v jejich životě (viz Graf 8., Graf 9.) a myslím si, že nejlépe to vystihla jedna respondentka, která napsala. „Život se mění, rodina zůstává.“ V dotazníku jsem se respondentů ptala, jestli jsou pro ně rodinné vztahy důležité. Všichni nestudující a 98 % studujících mi odpovědělo, že pro ně rodinné vztahy důležité jsou (viz Graf 24., Graf 25.) - jiný výsledek jsem ani nečekala. Když jsem se jich ale zeptala proč, odpovědi se už různily. Nejčastěji se vyskytovaly odpovědi typu: „rodina je základem šťastného života“, „rodina je jistota, pomoc v nouzi“, „s rodinou nejsem sám(a)“, nebo „je to výchovou, jde o tradici“.

Když jsem vybírala jednotlivé hodnoty, které respondentům nabídnu pro vytvoření žebříčku hodnot, setkala jsem se s nesouhlasem, který byl směřován k hodnotě zaměstnání. Bylo mi řečeno, že tato hodnota už není pro seniory důležitá, protože už se jich netýká a že bych ji měla vyřadit. Já ale věřím, že páté místo, které hodnota zaměstnání získala, tento názor rozhodně nepotvrzuje. Osobně si myslím, že když chodíte do práce 40 let, bude pro vás mnoho znamenat i po tom, co ji opustíte. Zaměstnání je odraz toho, co jste byli celý život a pro mnohé to byl i koníček. To, že se o informace ze svého již bývalého zaměstnání zajímají i nadále, přiznalo 84 % studujících a 86 % nestudujících seniorů, což potvrzuje můj názor. Zajímal mě ale hlavně rozdíl mezi těmito skupinami a našla jsem ho v rozsahu zájmu o dané informace. Studující senioři se o informace z bývalého zaměstnání zajímají především proto, že práce byla jejich koníčkem (55 %) a téměř stejný počet nestudujících seniorů (53 %) naopak uvedlo, že jejich zájem je pouze okrajový, zřejmě ze zvyku (viz Graf 34., Graf 35.). Lze tedy říci, že studenti U3V jsou více spjatí se svým bývalým zaměstnáním, než senioři nestudující.

Na otázku, zda mají respondenti koníčky, odpověděli obě skupiny naprosto shodně. 95 % všech respondentů uvedlo, že koníčky má, a pouze 5 % respondentů v obou skupinách odpovědělo, že koníčky nemá. Studující i nestudující senioři se nelišili ani v druhu koníčků a v obou skupinách se objevovaly stejné volnočasové aktivity (až na pár výjimek), které se téměř shodovaly i v četnosti. Čtení a literatura byla nejčastěji jmenovaná aktivita, za ní pak následovalo cestování, zahrádkaření a v těsném závěsu za nimi kultura a sport. Často se také objevovalo luštění a ruční práce, dokonce i studium jazyků, historie a dalších různých oborů. Co mě ale velmi překvapilo, bylo již zmíněné zahrádkaření - nečekala jsem totiž, že

to bude třetí nejčastěji zmiňovaný koníček (viz str. 64). Svým koníčkům věnují obě skupiny hodně času, studující senioři jsou však důslednější v pravidelnosti (viz Graf 37.,

Graf 38.). V obou skupinách se svým koníčkům vůbec nevěnuje jen 5 % seniorů a byli to ti samí respondenti, kteří uvedli, že koníčky nemají.

Během vyhodnocování výzkumu mi vyvstalo několik nových otázek, na které by se mohl zaměřit další výzkum. Těmito otázkami jsou

- Má rodina vliv v rozhodování seniorů studovat na U3V?
- Ovlivňuje seniory soužití s rodinou v motivaci dále se vzdělávat?
- Proč je pro mnohé seniory zaměstnání tak důležitá hodnota, když už do zaměstnání nechodí?

Kdybych mohla tento výzkum provést znovu, zvolila bych smíšený druh výzkumu, protože si myslím, že mnohé věci zůstaly nevyřešeny. Dala bych respondentům větší prostor se vyjádřit k danému tématu a myslím si, že dotazník doplněný rozhovorem by byl v tomto směru nejlepší.

5.7 Doporučení pro praxi

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že třetí nejčastěji zmiňovanou volnočasovou aktivitou je zahradničení, a to jak u studujících tak i nestudujících seniorů. Na základě tohoto zjištění navrhuji otevření nového cyklu na U3V UTB, jehož náplní by bylo pěstování rostlin, a to nejen z hlediska teorie, ale i praxe. Tento cyklus by mohl např. zabývat pěstování květin a okrasných keřů, pěstování zeleniny a ovoce bez chemických prostředků (trend bio potravin), roubování stromů a určitě i základy biologie týkající se rostlin. Vzhledem k tomu, že toto hobby provozují studující i nestudující senioři, jsem přesvědčená, že by se našel požadovaný počet zájemců, aby mohl být tento cyklus otevřen. Samozřejmě jsem si vědoma toho, že z mého výzkumu nelze vyvozovat konečný verdikt, protože se netýká všech studentů U3V a neptá se konkrétně na tuto otázku. Navrhuji proto udělat anketu na U3V, zda by byl minimálně ze strany studujících zájem o tento obor.

Dále bych také doporučovala více prozkoumat rozdílnost mezi studujícími a nestudujícími seniory, a to minimálně v rámci rodiny a jejího vlivu na motivaci studovat na U3V. Také

hodnota zaměstnání se nezdá být zcela nedůležitá v životě seniora, a i tato oblast by zasloužila více pozornosti ze strany vědecké společnosti.

ZÁVĚR

Ve svém výzkumu jsem hledala rozdílnost mezi studujícími a nestudujícími seniory, a to v oblasti životních hodnot. Zaměřila jsem se především na hodnotový systém, který měli senioři sestavit z šesti nabízených hodnot, mezi které patřila rodina, zdraví, vzdělání, peníze, zaměstnání a koníčky. Z výzkumu vyplynulo, že v tomto směru nejsou mezi seniory podstatné rozdíly a výsledný žebříček obou skupin byl stejný. Výsledná podoba žebříčku hodnot byla následující: Na první místo senioři umístili zdraví, na druhé rodinu, třetí místo obsadila hodnota vzdělání, čtvrté pak peníze, páté místo patří zaměstnání a na poslední místo senioři umístili koníčky.

Cílem mé práce bylo umožnit náhled do života seniorů z trochu jiné perspektivy, než jak tomu bylo doposud a využít toho pro potřeby U3V na UTB ve Zlíně. Doufala jsem, že výsledky mého výzkumu by mohly pomoci při tvoření nových oborů nebo při vylepšování oborů stávajících. I když jsem nenašla výrazné rozdíly mezi studujícími a nestudujícími seniory, přece se mi jen podařilo nalézt zajímavou informaci, která se týká volnočasových zájmů seniorů obou zmiňovaných skupin, a tou je aktivita v oblasti zahradničení. Určitě by nebylo zbytečné, zaměřit se na tuto aktivitu a pokusit se ji využít při tvorbě nového oboru na U3V. Myslím si tedy, že tímto byly cíle mé práce splněny.

Lidský život má své zákonitosti a k nim patří i fakt, že jednou zestárneme. Tím ale přece život neskončí. Stáří by mělo být odměnou za práci, kterou jsme v životě vykonali, měl by to být čas odpočinku, úcty a rozdávání rad mladším, nezkušeným. Stáří by mělo být plnohodnotné, stejně jako život před ním, a pokud má někdo i ve vysokém věku chuť studovat, mělo by mu to být umožněno - i to je totiž způsob, jak užitečně využít čas odpočinku, který nám stáří nabízí. Proto si myslím, že U3V má velikou budoucnost a budoucnost je vždy spojena se zdokonalováním a změnami. Musíme se tedy starat o rozvoj U3V, abychom třeba i my mohli jednou usednout do jejich lavic a dozvědět se něco víc o tom, co nás zajímá, co nás naplňuje a užít si tak dobu, kdy nás děti budou oslovovat „babičko, dědečku“ bez pocitu méněcennosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia, 2004. ISBN 80-7220-195-6.
- [2] DLABALOVÁ, I. Vzdělávání seniorů. In KLEVETOVÁ D., DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 52-53. ISBN 978-247-2169-9.
- [3] HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-158-2.
- [4] KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-774-4.
- [5] MUSIL, J. *Vývojová psychologie I*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-361-7.
- [6] MŮHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-210-3345-2.
- [7] ORT, J. *Kapitoly ze sociologie stáří*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7044-636-6.
- [8] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1.
- [9] PUNCH, K. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.
- [10] ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
- [11] ŘÍČAN, J. *Psychologie*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-7367-406-9.
- [12] STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.
- [13] TVAROH, F. *Všichni stárneme*. Praha: Avicentrum, 1984.
- [14] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- [15] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.: Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

Internetové zdroje:

- [16] *Asociace Univerzit třetího věku České republiky* [online]. 2007 [cit. 2009-04-27].
Dostupné z WWW: <<http://au3v.vutbr.cz/>>
- [17] HAVLÍČKOVÁ, P. *Socializace* [online]. Vloženo 31.10. 2007 [cit. 2009-03-15]
Dostupné z WWW: <http://www.havape.estranky.cz/clanky/nezarazene/socializace>
- [18] HŘEBÍČKOVÁ, J. *Aktivní formy studia jako motivace k dalšímu vzdělávání na Univerzitě třetího věku* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Univerzitní knihovna, 2007 [cit. 2009-04-20]. 65 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Dostupný z WWW: <https://www.stag.utb.cz/apps/stag/dipfile/index.php?download_this_unauthorized=6669>
- [19] *Metody a forma výuky na U3V* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2009 [cit. 2009-04-27].
Dostupné z WWW: <http://web.utb.cz/cs/docs/Metody_formy_vyuky.doc>
- [20] *Univerzita třetího věku na UTB ve Zlíně* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2009 [2009-04-27].
Dostupné z WWW: <<http://web.utb.cz/cs/docs/U3VnaUTBveZl.doc> >
- [21] *Univerzity třetího věku v ČR* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2009 [cit. 2009-04-27].
Dostupné z WWW: <http://web.utb.cz/cs/docs/Univerzity_t_et_ho_v_ku__R.doc>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AUITA	Internation Association of the Universities of the Third Age.
AU3V ČR	Asociace univerzit třetího věku v České republice.
CNS	Centrální nervová soustava.
ČR	Česká republika.
DNA	Deoxyribonukleová kyselina.
EFOS	European Federation of Older Students.
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
UTB	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
WHO	World Health Organization.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Pohlaví respondentů (k Tab. 4.) Otázka č. 1: „Jste MUŽ / ŽENA“	39
Graf 2. Vzdělání respondentů (k Tab. 4.) Otázka č. 3: „Jaké je vaše dosažené vzdělání?“	40
Graf 3. Bydliště respondentů (k Tab.4.) Otázka č.5: „Kde v současnosti bydlíte?“	40
Graf 4. (k otázce č. 6) Žebříček hodnot studujících seniorů	43
Graf 5. (k otázce č. 6) Žebříček hodnot nestudujících seniorů	43
Graf 6. (k otázce č. 6) Zdraví a jeho umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V	44
Graf 7. (k otázce č. 6) Zdraví a jeho umístění v žebříčku hodnot – nestudující senioři	45
Graf 8. (k otázce č. 6) Rodina a její umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V	45
Graf 9. (k otázce č. 6) Rodina a její umístění v žebříčku hodnot – nestudující senioři	46
Graf 10. (k otázce č. 6) Vzdělání a její umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V	46
Graf 11. (k otázce č. 6) Vzdělání a její umístění v žebříčku hodnot – nestující senioři	47
Graf 12. (k otázce č. 6) Peníze a jejich umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V	48
Graf 13. (k otázce č. 6) Peníze a jejich umístění v žebříčku hodnot – nestující senioři	48
Graf 14. (k otázce č. 6) Zaměstnání a jeho umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V	49
Graf 15. (k otázce č. 6) Zaměstnání a jeho umístění v žebříčku hodnot – nestující senioři	49
Graf 16. (k otázce č. 6) Koníčky a jejich umístění v žebříčku hodnot – studenti U3V	50
Graf 17. (k otázce č. 6) Koníčky a jejich umístění v žebříčku hodnot – nestující senioři	51
Graf 18. Otázka č. 7: „ Jak často se staráte o své fyzické zdraví (pohyb, zdravá výživa, odpočinek)?“ – studenti U3V	52
Graf 19. Otázka č. 7: „ Jak často se staráte o své fyzické zdraví (pohyb, zdravá výživa, odpočinek)?“ – nestudující senioři	52
Graf 20. Otázka č. 8 : „Jak často provozujete duševní aktivity jako je čtení, luštění křížovek a hlavolamů, procvičování paměti, studium apod.?“ – studenti U3V	53
Graf 21. Otázka č. 8 : „Jak často provozujete duševní aktivity jako je čtení, luštění křížovek a hlavolamů, procvičování paměti, studium apod.?“ – nestudující senioři	53

Graf 22. Otázka č. 9: „Co je pro Vás důležitější, psychické nebo fyzické zdraví?“ – studenti U3V.....	54
Graf 23. Otázka č. 9: „Co je pro Vás důležitější, psychické nebo fyzické zdraví?“ – nestudující senioři.....	55
Graf 24. Otázka č. 10: „Jsou pro Vás důležité rodinné a příbuzenské vztahy?“	55
Graf 25. Otázka č. 10: „Jsou pro Vás důležité rodinné a příbuzenské vztahy?“	56
Graf 26. Otázka č. 11: „Považuje se ve Vaší rodině vzdělání za důležité?“	57
Graf 27. Otázka č. 11: „Považuje se ve Vaší rodině vzdělání za důležité?“	57
Graf 28. Otázka č. 12: „Jste spokojeni se svým dosaženým vzděláním?“	58
Graf 29. Otázka č. 12: „Jste spokojeni se svým dosaženým vzděláním?“	59
Graf 30. Otázka č. 13: „Považujete vzdělání v životě člověka za důležité?“	60
Graf 31. Otázka č. 13: „Považujete vzdělání v životě člověka za důležité?“	60
Graf 32. Otázka č. 14: „Zamyslete se nad tvrzením: „Čím vyšší vzdělání, tím spokojenější život.“ – studenti U3V.....	61
Graf 33. Otázka č. 14: „Zamyslete se nad tvrzením: „Čím vyšší vzdělání, tím spokojenější život.“ – nestudující senioři.....	61
Graf 34. Otázka č. 15: „Zajímají Vás informace týkající se Vašeho zaměstnání i po tom, co už do práce nechodíte?“ – studenti U3V	62
Graf 35. Otázka č. 15: „Zajímají Vás informace týkající se Vašeho zaměstnání i po tom, co už do práce nechodíte?“ – nestudující senioři	63
Graf 36. Otázka č. 16: „Máte koníčky neboli „hobby“ ?“	64
Graf 37. Otázka č. 17: „Jak často se svým koníčkům věnujete?“ - studenti U3V.....	65
Graf 38. Otázka č. 17: „Jak často se svým koníčkům věnujete?“ - nestudující senioři.....	66

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Otázka č. 1: „Jste ŽENA/ MUŽ“	37
Tab. 2. Otázka č. 3: „Jaké je vaše dosažené vzdělání?“	37
Tab. 3. Otázka č. 5: „Kde v současnosti bydlíte?“	37
Tab. 4. Základní informace o celkovém složení výzkumného vzorku	38
Tab. 5. Aritmetický průměr jednotlivých hodnot.....	44

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Dotazník
- P II Tabulka odpovědí - studující senioři
- P III Tabulka odpovědí - nestudující senioři

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Lenka Vymětalíková a jsem studentka Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika – 3. ročník. Tento dotazník je součástí mé bakalářské práce a týká se Univerzity třetího věku (U3V). Mým cílem je zjistit, jak se liší životní hodnoty seniorů, kteří na U3V studují a seniorů, kteří nestudují. Za nezákladnější životní hodnoty v tomto dotazníku považujeme:

ZDRAVÍ – stav, kdy je člověku naprosto dobře, a to jak fyzicky, tak i psychicky. Není to jen nepřítomnost nemoci a neúživosti.

RODINA – skupina jedinců, mezi nimiž existují příbuzenské a citové vazby.

PENÍZE – všeobecně chápány jako platidlo.

VZDĚLÁNÍ – vědomosti, dovednosti, postoje, hodnoty a normy získané prostřednictvím školy (vzdělávacího procesu).

ZAMĚSTNÁNÍ = PRÁCE – cílevědomá činnost vykonávaná za účelem získání prostředků k uspokojení lidských potřeb.

KONÍČKY – neboli zájmové činnosti, kterým se člověk věnuje ve svém volném čase.

Pokud není v zadání otázek uvedeno jinak, zakroužkujte prosím vyhovující odpověď:

- 1) Jste: ŽENA / MUŽ
- 2) Uveďte prosím svůj věk _____
- 3) Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
 - a) základní
 - b) vyučen
 - c) střední (všeobecné)
 - d) střední (odborné)
 - e) vyšší odborné
 - f) vysokoškolské
 - g) jiné....doplňte _____
- 4) Máte děti?
 - a) ano
 - b) ne
- 5) Kde v současnosti bydlíte?
 - a) v bytě (nebo rodinném domě) sám/a
 - b) v bytě (nebo rodinném domě) s partnerem
 - c) v bytě (nebo rodinném domě) s partnerem a dětmi
 - d) v bytě (nebo rodinném domě) s dětmi
 - e) v domově pro seniory
 - f) jinde – doplňte _____
- 6) Seřadte následující hodnoty ZDRAVÍ, RODINA, PENÍZE, ZAMĚSTNÁNÍ, VZDĚLÁNÍ, KONÍČKY od **nejdůležitější po nejméně důležitou** - tedy tak, aby pro Vás nejdůležitější hodnota byla na prvním místě a nejméně důležitá na místě posledním. Vypište je prosím na následující řádky:

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____
- 6) _____

7) Jak často se aktivně staráte o své fyzické zdraví (pohyb, zdravá výživa, odpočinek)?

- a) stále – pravidelně se hýbu, jím zdravě a odpočívám, je to pro mě důležité
- b) často – snažím se dodržovat zdravé životní návyky, ale ne vždy se „zadáří“
- c) někdy – když si vzpomenu a chce se mi
- d) zřídka – pouze když mě okolnosti donutí (př. doktor)
- e) nikdy

8) Jak často provozujete duševní aktivity jako jsou čtení, luštění křížovek a hlavolamů, procvičování paměti, studium apod.?

- a) stále
- b) často – vždycky jak si najdu chvíli
- c) někdy – když zrovna nemám nic lepšího na práci
- d) zřídka – pouze když to souvisí s něčím, co mě hodně zajímá
- e) nikdy – nebaví mě to

9) Co je pro Vás důležitější, psychické nebo fyzické zdraví?

- a) psychické zdraví (duševní pohoda, dobrá paměť myšlení)
- b) fyzické zdraví
- c) obojí je pro mě stejně důležité
- d) nevím, nemohu se rozhodnout

10) Jsou pro Vás důležité rodinné a příbuzenské vztahy? A proč? (Chcete-li doplňte)

- a) rozhodně ano, protože _____
- b) spíše ano, protože _____
- c) spíše ne, protože _____
- d) rozhodně ne, protože _____
- e) nevím

11) Považuje se ve Vaší rodině vzdělání za důležité?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne
- e) nevím

12) Jste spokojeni s Vaším dosaženým vzděláním?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne
- e) nevím

13) Považujete vzdělání v životě člověka za důležité?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne
- e) nevím

14) Zamyslete se nad tvrzením: „Čím vyšší vzdělání, tím spokojenější život.“

- a) silně souhlasím
- b) souhlasím
- c) nesouhlasím
- d) silně nesouhlasím
- e) nevím, nedokážu se rozhodnout

15) Zajímají Vás informace týkající se vašeho zaměstnání i po tom, co už do práce nechodíte?

- a) ano, má práce byla mým koníčkem
- b) ano zajímá, ale jen okrajově, zřejmě „síla zvyku“
- c) ne, už mi to k ničemu není
- d) jiné – uveďte _____

16) Máte koníčky neboli „hobby“?

- a) ano
- b) ne

Pokud Vaše odpověď na 16. otázku zněla „ANO“, prosím vypište své koníčky na následující řádky:

17) Jak často se svým koníčkům věnujete?

- a) pravidelně
- b) často
- c) někdy
- d) zřídka
- e) vůbec na ně nemám čas

PŘÍLOHA PII: TABULKA ODPOVĚDÍ - STUDUJÍCÍ SENIOŘI

Re- spo nde nt	po- hla ví (1.)	věk (2)	vzd ělá ní (3.)	byd lení (5.)	Zd- raví (6.)	Ro- di- na (6.)	Pe- ní- ze (6.)	Za- mě- stn ání (6.)	Vzd ělá ní (6.)	Ko- níč ky (6)	f. zdr aví (7.)	p. zdr aví (8.)	psy- fyz (9.)	vzt ahy (10)	vzd ěl.v r. (11)	vzd ěl. (12)	vzd ěl. (13)	tvr- ze- ní (14)	info o z. (15)	hob by (16)	hob by čas (17)
1.	M	74	e	b	1	2	3	6	4	5	b	a	c	a	a	b	a	c	b	a	b
2.	M	64	d	d	1	2	3	6	4	5	d	b	c	a	a	c	a	b	b	a	b
3.	M	62	c	c	1	2	4	3	5	6	a	b	c	a	a	d	a	a	a	a	c
4.	M	62	d	c	1	2	5	4	3	6	b	b	c	b	a	c	a	c	b	a	a
5.	M	64	f	b	1	2	3	4	5	6	a	a	c	a	a	b	a	c	c	a	a
6.	M	69	f	b	1	2	5	3	4	6	b	b	c	a	a	a	a	b	a	a	a
7.	M	62	f	c	1	2	6	4	3	5	a	a	a	a	a	a	a	b	a	a	a
8.	M	74	c	b	3	1	4	5	2	6	b	a	a	a	a	d	a	b	a	a	a
9.	Ž	60	d	c	1	2	5	3	4	6	d	b	c	a	b	b	a	c	b	a	b
10.	Ž	64	d	b	1	2	5	3	4	6	a	a	c	a	a	b	a	a	c	a	a
11.	Ž	64	f	b	2	1	4	3	6	5	b	b	a	a	b	a	b	c	a	a	b
12.	Ž	65	e	d	1	2	3	4	5	6	c	c	c	a	a	b	a	c	b	a	b
13.	Ž	62	f	a	1	3	4	2	5	6	a	b	c	b	b	b	b	c	a	a	a
14.	Ž	67	f	b	1	2	5	6	3	4	a	a	b	a	a	a	a	e	a	a	a
15.	Ž	71	d	d	1	2	3	4	5	6	b	a	c	a	a	a	a	b	a	a	b
16.	Ž	60	c	b	2	1	5	4	3	6	a	a	c	a	a	b	a	b	a	a	a
17.	Ž	62	d	b	1	2	3	6	5	4	b	b	c	a	a	b	a	e	b	a	b
18.	Ž	66	f	b	2	1	4	6	3	5	c	c	a	b	b	c	a	c	b	a	c
19.	Ž	66	f	d	1	3	5	4	2	6	a	a	c	a	b	a	a	b	a	a	a
20.	Ž	60	d	d	1	2	5	4	3	6	c	c	c	a	a	b	a	c	c	b	e
21.	Ž	61	d	d	1	2	4	3	6	5	b	b	c	a	a	b	a	b	a	a	a
22.	Ž	64	d	c	1	2	4	3	6	5	b	a	c	a	a	c	a	b	a	a	a
23.	Ž	73	d	b	1	2	4	6	3	5	a	a	c	a	b	a	b	b	a	a	b
24.	Ž	62	d	b	2	1	5	4	3	6	a	b	c	a	a	a	a	c	b	a	a
25.	Ž	60	d	a	1	2	6	4	3	5	b	b	c	a	b	b	a	b	a	a	b
26.	Ž	72	d	b	1	2	5	6	3	4	a	b	c	b	a	b	a	b	a	a	b
27.	Ž	62	d	d	1	2	3	6	4	5	c	b	a	a	a	b	a	c	b	a	b
28.	Ž	62	c	c	1	2	4	6	3	5	a	b	c	b	b	c	a	b	c	a	b
29.	Ž	65	c	b	2	1	4	5	3	6	d	a	c	a	b	b	a	b	c	a	a
30.	Ž	62	c	c	1	2	3	6	5	4	a	a	c	a	b	c	a	c	c	a	b

31.	Ž	65	d	b	1	2	4	6	3	4	a	a	c	a	a	b	a	c	a	a	a
32.	Ž	61	f	b	1	2	5	6	3	4	b	a	a	a	a	a	a	b	a	a	a
33.	Ž	69	c	a	1	2	5	4	3	6	c	a	c	a	a	d	a	c	d	a	a
34.	Ž	70	f	b	1	2	6	5	4	3	a	a	c	a	a	a	a	b	a	a	a
35.	Ž	73	c	b	2	1	5	4	3	6	a	a	c	a	a	b	a	c	b	a	b
36.	Ž	67	e	b	1	2	4	6	3	5	b	b	c	a	a	c	a	b	a	a	b
37.	Ž	62	d	b	1	2	4	3	5	6	b	a	c	a	a	d	a	c	b	a	b
38.	Ž	60	c	a	1	2	6	5	4	3	b	a	c	a	b	c	b	c	a	a	a
39.	Ž	68	e	b	1	2	5	4	3	6	b	a	a	a	a	c	a	b	a	a	b
40.	Ž	63	c	b	1	3	2	5	4	6	b	b	c	a	a	a	a	b	a	b	e
41.	Ž	66	d	b	1	2	3	4	5	6	b	a	c	e	b	c	b	b	a	a	c
42.	Ž	68	c	b	1	2	4	3	5	6	b	b	c	b	b	c	a	b	b	a	b

PŘÍLOHA PIII: TABULKA ODPOVĚDÍ - NESTUDUJÍCÍ SENIOŘI

Re spo nde nt	po hla ví (1.)	věk (2)	vzd ělá ní (3.)	byd lení (5.)	Zd- raví (6.)	Ro- di- na (6.)	Pe- ní- ze (6.)	Za- mě- stn- ání (6.)	Vzd- ělá- ní (6.)	Ko- nič- ky (6)	f. zdr aví (7.)	p. zdr aví (8.)	psy- fyz (9.)	vzta- hy (10.)	vzděl. v r. (11.)	vzděl. (12.)	vzd- ěl. (13)	tvr- zení (14)	info o z. (15)	hob- by (16)	hobby čas (17)
1.	M	64	f	b	1	2	3	6	4	5	b	b	c	a	b	a	b	c	a	a	b
2.	M	67	e	c	1	2	6	3	5	4	b	b	c	a	b	a	b	e	a	a	a
3.	M	70	c	c	1	2	6	3	4	5	b	c	a	a	a	a	a	c	a	a	b
4.	M	80	f	b	2	1	5	3	4	6	b	b	a	a	a	a	a	c	a	a	b
5.	M	77	f	c	1	2	3	4	5	6	b	b	c	a	a	a	a	c	a	a	b
6.	M	76	c	b	1	2	3	5	4	6	b	c	c	a	a	b	a	b	b	a	b
7.	M	81	d	b	1	2	3	6	4	5	a	b	c	a	a	b	a	b	b	a	b
8.	M	64	d	c	1	2	4	6	5	3	b	b	c	a	b	b	b	c	a	a	b
9.	Ž	65	d	b	1	2	4	3	5	6	e	d	c	a	c	b	c	c	b	a	d
10.	Ž	65	e	a	1	3	5	6	2	4	b	b	c	a	a	a	a	c	a	a	a
11.	Ž	64	c	c	1	2	5	4	3	6	b	a	c	a	a	c	a	c	c	a	a
12.	Ž	60	d	b	2	1	5	6	3	4	b	b	c	a	a	c	a	c	a	a	a
13.	Ž	62	d	b	1	2	4	3	6	5	b	a	c	b	a	a	b	c	c	a	b
14.	Ž	78	f	c	1	2	4	6	3	5	b	a	a	a	a	a	a	c	b	b	e
15.	Ž	61	d	b	1	2	3	5	4	6	b	b	c	a	b	b	a	b	b	a	b
16.	Ž	76	f	d	1	2	5	6	3	4	a	a	c	a	a	a	a	b	a	a	a
17.	Ž	75	d	a	1	2	6	4	5	3	c	b	c	a	a	a	a	c	a	a	b
18.	Ž	60	f	c	1	2	4	5	3	6	c	a	c	a	a	b	a	b	b	a	a
19.	Ž	82	d	d	1	2	5	4	3	6	b	a	c	a	a	c	a	e	a	a	b
20.	Ž	63	d	b	1	2	5	4	3	6	b	b	c	b	a	b	a	e	b	a	b
21.	Ž	72	d	b	1	2	3	6	4	5	b	a	c	a	a	a	a	e	a	a	b
22.	Ž	76	d	c	1	2	6	4	5	3	b	b	c	a	a	a	a	c	b	a	b
23.	Ž	60	d	b	1	2	5	6	3	4	c	c	c	a	c	a	a	c	b	a	c
24.	Ž	77	c	d	1	2	5	4	3	6	c	b	c	a	b	c	a	c	b	a	b
25.	Ž	70	e	b	1	2	5	4	3	6	b	b	c	b	b	b	b	c	c	b	e
26.	Ž	70	d	b	1	2	3	4	5	6	b	a	c	a	a	b	b	e	b	a	a
27.	Ž	71	d	b	1	2	5	6	4	3	b	b	c	a	a	a	a	b	a	a	b
28.	Ž	61	d	b	2	1	4	6	3	5	b	a	c	a	a	c	a	c	b	a	b
29.	Ž	61	d	b	1	2	5	6	3	4	a	b	c	a	b	a	a	e	b	a	a
30.	Ž	60	f	b	1	2	4	3	5	6	a	b	c	a	b	a	b	c	b	a	b

31.	Ž	64	d	b	1	2	4	6	3	5	b	c	c	a	a	c	a	b	b	a	a
32.	Ž	78	d	a	1	2	4	5	3	6	a	b	b	a	b	b	a	b	d	a	b
33.	Ž	70	d	c	1	2	3	5	4	6	b	b	c	a	a	b	a	c	c	a	b
34.	Ž	66	c	c	1	2	6	4	3	5	a	c	c	a	b	b	a	e	b	a	a
35.	Ž	71	c	b	1	2	4	6	5	3	b	c	c	a	b	a	a	c	b	a	a
36.	Ž	79	d	a	2	1	5	4	3	6	b	b	c	a	a	a	a	c	b	a	b
37.	Ž	71	e	b	1	4	2	6	3	5	b	b	c	b	b	b	a	b	b	a	b
38.	Ž	64	f	b	1	2	4	6	3	5	b	c	c	a	a	b	a	e	a	a	a
39.	Ž	69	e	b	1	2	5	4	3	6	a	a	c	a	a	c	a	c	b	a	b
40.	Ž	68	c	c	2	1	4	5	3	6	c	a	c	a	a	b	a	c	b	a	a
41.	Ž	67	f	b	1	2	5	4	3	6	b	b	c	a	a	b	a	c	b	a	c
42.	Ž	62	d	b	1	2	5	4	3	6	c	b	c	a	a	b	b	c	c	a	b